

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Jana Sekaninová

Vliv evropeizace na zahraniční politiku Finska

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Daniel Marek Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2016

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28. dubna 2016

.....

Jana Sekaninová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Danielu Markovi Ph.D., M.A. za cenné informace, připomínky a odborné vedení práce, které napomohly k vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Evropeizace.....	15
1.1. Teoretické vymezení	15
1.2. Evropeizace zahraniční politiky	19
1.3. Koncept evropeizace od T. Börzel a T. Risse	22
2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika	26
2.1. Počátek zahraničně-politické a bezpečnostní spolupráce.....	26
2.2. Institucionální zakotvení SZBP	29
3. Historie Finska.....	34
3.1. Formování zahraniční politiky	37
4. Základní aspekty neutrality.....	41
4.1. Finská neutralita	43
5. Finské působení v EU	46
5.1. Příprava na členství	46
5.2. Finský vliv na zahraniční dimenzi EU	47
5.3. Předsednictví Rady EU v letech 1999 a 2006	51
6. Proměny finské neutrality na základě vývoje SZBP	55
7. Aplikace hodnotící škály T. Börzel a T. Risse	63
Závěr	65
Seznam pramenů a literatury.....	72
Seznam pramenů	72
Seznam literatury.....	74
Seznam použitých zkratk.....	80
Abstrakt.....	81
Abstract	81

Úvod

Spolupráce v otázkách bezpečnosti byla diskutovaným tématem od počátku evropské integrace. S postupujícím prohloubením v ekonomické sféře rostla potřeba sladit zahraničně-politické vztahy jednotlivých členů. Francouzský návrh Evropského obranného společenství (EOS) reagoval na snahy Spojených států amerických (USA) a Velké Británie (VB) zapojit Západní Německo do obranného systému v Evropě. Návrh se nepodařilo prosadit, důsledkem čehož bylo utlumení integračního procesu v obranné sféře až do konce Studené války. Evropské bezpečnostní otázky se tak přesunuly na úroveň Severoatlantické aliance (NATO). V evropském měřítku na úroveň Západní unie (ZU), později Západoevropské unie (ZEU). Obě unie představovaly počáteční kroky k vytvoření evropské bezpečnostní komunity.

Členské státy se dlouho nedokázaly shodnout, jak přiblížit národní politiky v oblasti zahraničních věcí. Další návrh ze strany Francie (Fouchetovy plány) se nesetkal s většinovým pochopením. Za počáteční krok ke koordinaci zahraničního směřování lze považovat zřízení Evropské politické spolupráce (EPS) v roce 1970, které zavádělo systém pravidelných konzultací k zásadním otázkám mezinárodních vztahů. Jednalo se však jen o nezávazné stanovisko, které navíc stálo mimo institucionální rámec Evropského společenství (ES). Přiblížení mezi ES a EPS přinesl až Jednotný evropský akt (JEA) v roce 1986.

Reakce členských států na EPS se různily. Řadě z nich vyhovoval pouhý konzultační model spolupráce. Země nechtěly vytvořit konkurenční strukturu k NATO, které bylo vnímáno jako garant bezpečnosti v Evropě. Jiné státy cítily potřebu se v integraci posunout a překonat rámec EPS. Rozpadem bipolárního rozdělení mezinárodní scény se prohloubil požadavek na vlastní obrannou strukturu, která vznikla podepsáním Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Členské státy si zachovaly, díky jednomyslnému rozhodování, kontrolu nad obsahem společné politiky. Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) je vystavěna na mezivládním principu, evropské instituce tak mají jen omezený vliv. Přičemž platí, že vnější vztahy Evropské unie (EU) jsou rozvíjeny vedle zahraničních vztahů členských států. Není tedy narušena suverenity států v mezinárodní oblasti.

Předkládaná práce se věnuje vztahům Finska, jako člena EU, k zahraniční dimenzi Unie. Země se stala členem Unie v roce 1995 v rámci Severního rozšíření, čímž se změnilly podmínky pro výkon zahraniční politiky vyplývající z částečného přenesení suverenity na unijní úroveň. Záležitosti, které byly do té doby otázkou

vnitrostátních procesů, se staly předmětem společného rozhodování členských států EU. Země tak musela redefinovat specifický neutrální rys své zahraniční koncepce.

Finský postoj k integraci byl formován geopolitikou Studené války. Finsko na základě ekonomických ukazatelů patřilo mezi západní země, ale v politických otázkách bylo silně ovlivňováno Sovětským svazem (SSSR).¹ Země se tak angažovala pouze v těch mezinárodních organizacích, které nebyly negativně vnímány ze strany SSSR. Finsko nemohlo svobodně participovat v evropských politických strukturách, pouze na ekonomické úrovni a to opět jenom symbolicky. To je jeden z důvodů, proč finská zahraniční politika přijala koncept neutrality a v mezinárodním prostředí si počínala velmi obezřetně.

Členstvím v EU Finsko spatřovalo možnost, jak uniknout svému perifernímu postavení v Evropě. Prostřednictvím účasti v Unii a její SZBP Finsko podporuje vlastní schopnosti národní obrany. Některé státy EU vnímaly neutralitu Finska negativně, neboť se domnívaly, že se jedná o překážku pro plné zapojení do SZBP. Finsko si bylo vědomo, že po přijetí Maastrichtské smlouvy nebude moci dále pokračovat v přísné neutrální politice, ale nevidělo v tom zásadní problém. Bylo však nutné neutrální přístup pozměnit. Finsko vnímá Unii jako prostředek pro zajištění vlastní stability, prosperity a bezpečnosti. Z tohoto hlediska je SZBP klíčový nástroj pro realizaci zmíněných cílů a Finsko aktivně funguje ve všech jeho pracovních skupinách a výborech. Deklarovaná podpora SZBP ze strany Finska však neznamená, že by se země nesnažila ovlivnit její charakter. Naopak, snaží se prosadit co nejvíce vlastní agendy (např. v podobě Severské dimenze).

Členství v evropských strukturách sebou nese požadavek přijetí společných pravidel. Tím vzniká na země tlak, který se v současné době označuje pojmem *evropeizace*. Jedná se o vzájemný vztah mezi unijní a národní rovinou, který se neustále vyvíjí a v rámci něhož dochází k vrůstající provázanosti mezi národní a unijní politikou. Evropeizace se snaží propojit poznatek, že členské státy zůstávají aktéry evropské zahraniční politiky, se skutečností, že jejich aktivity a možnosti jsou omezené nejen ze strany evropských struktur, ale také ostatními státy Unie. Širší mezinárodní teorie mají problém obsáhnout všechny aspekty evropské integrace. Evropeizace se snaží tyto mezery vyplnit.

¹ Během vývoje vztahů Finska a jeho východního souseda došlo v Rusku několikrát ke změně státního uspořádání - carské Rusko, Sovětský svaz, současná Ruská federace. V historickém kontextu autorka respektuje proměny ruského státu, v obecné rovině zahraničních vztahů Finska však používá souhrnné označení „Rusko“. (pozn. autorky)

Rozlišujeme dvě základní úrovně směřování evropeizace - *top-down* a *bottom-up*. První se zaměřuje na vliv EU směrem k jeho členským zemím, tedy adaptaci unijních politik jednotlivými státy. Druhý přístup zkoumá opačným směrem a předmětem jeho analýzy jsou národní snahy o formování struktury Unie. Jinými slovy o formování evropských institucionálních struktur „zezdola“. Zpočátku se většina autorů přiklání k jednomu nebo druhému přístupu. Aktuálním trendem je oba směry zkoumat současně a vytvářet tak celistvý pohled na problematiku.

Členství v EU má sice stanovená pravidla, ale důležitý je vzájemný dialog a spolupráce. Z tohoto důvodu není možné ignorovat vliv institucí EU či snahy členského státu o splnění unijních požadavků. Autorka tento přístup přejímá a aplikuje na případ Finska, resp. finské zahraniční politiky, ve vztahu k SZBP. První práce, zkoumající evropeizaci, se soustředily na komunitární politiky. Naopak zahraniční politika členských zemí byla považována za nepravděpodobnou oblast podléhající evropeizaci, což se postupným vývojem ukázalo jako mylné stanovisko. Také tento fakt přispěl k výběru tématu. Redefinice finské neutrality a neúčast ve strukturách NATO, na druhé straně jeho zapojení do SZBP, činí z Finska zajímavý stát pro výzkum. Ambicí diplomové práce není nabídnout komplexní pohled na fenomén evropeizace zahraniční politiky členských států, ale naznačit jeho základní prvky na finském příkladu.

Předmětem práce je vliv členství v EU na národní rovinu zahraniční politiky členského státu. Autorka zvolila příklad Finska, jakožto zástupce malé skupiny neutrálních členských států Unie, na kterém bude ilustrován střet neutrální koncepce se společným evropským zahraničně-bezpečnostním směřováním. Záměrem je vyhodnocení intenzity evropeizace v oblasti zahraniční politiky země. Výchozím stádiem je zjištění, jak se proměnil status neutrálního Finska po vstupu do EU a s tím spojené struktury SZBP. Zahraniční politiku státu lze zkoumat z různých hledisek. Pro potřeby práce jsou stěžejní národní a mezinárodní úrovně. Práce cílí na změnu strategie a akce zahraniční politiky Finska. Jedná se o jeden ze tří elementů zahraniční politiky představené v úvodní kapitole knihy od Michaela Bauna a Dana Marka *The New Member States and the European Union*. Jde o způsob, jakým se národní vláda snaží ochránit vlastní zájmy a cíle. S tím souvisí i preference země pro unilaterální jednání či spolupráci s jinými členy skrze institucionální strukturu, což představuje jeden z faktorů, který bude v textu zachycen.

Pro nalezení odpovědi byl zvolen rámec od Tanjy Börzel a Thomase Risse, kteří patří mezi teoretiky evropeizace. T. Börzel a T. Risse vytvořili hodnotící škálu, na níž je možné zachytit míru ovlivnění členského státu ze strany EU. Jednotlivé stupně se liší na základě vnitrostátního postoje vůči unijním politikám a mají následující podobu - *lhostejnost, omezení* či *ubránění se, absorpce, akomodace* a *transformace*. Výsledná změna může být klasifikovaná jako výrazná, částečná či žádná.

Proměny v neutrální koncepci finské politiky po vstupu do EU (a s tím spojené SZBP) jsou zkoumány na základě analýzy relevantních zdrojů a prohlášení finského ministerstva zahraničí či vlády. Nezávislou proměnou je zde Unie, která ovlivňuje národní instituce a politiky svých členů, tedy i Finska a jeho zahraniční politiku. Autorka rovněž zohlední působení Finska na struktury EU, aby poskytla komplexní pohled na vzájemné vztahy, jakožto základní kámen evropeizace. Předmětem tohoto zkoumání budou finské návrhy, které ovlivnily směřování SZBP.

Jelikož je záměrem práce definovat případnou změnu, kterou vlivem EU prodělala finská zahraniční politika, je nezbytné do analýzy zahrnout jak významné milníky vývoje SZBP, tak stanoviska vlády a ministerstva zahraničí před a po vstupu země do Unie. Paralelně s vývojem SZBP bude sledovaná finská zahraniční politika a její proměny (tedy hladina top-down). Díky tomu bude možné zaznamenat a porovnat změnu v neutrální koncepci a následně jí zasadit do hodnotícího rámce T. Börzel a T. Risse. Vliv bottom-up směru bude demonstrován na finských aktivitách v SZBP. Součástí zkoumání bude i dvojí předsednictví země v Radě EU v letech 1999 a 2006. Přičemž důraz je kladen pouze na ty body, které souvisí se zahraničně-bezpečnostní politikou EU, např. vztahy s Ruskem. Na základě zjištěných údajů bude možné definovat jasné příklady vlivu Finska na fungování EU.

Cílem práce je na základě výše zmíněného postupu odpovědět na výzkumné otázky a ověřit platnost hypotézy. Výzkumné otázky zní:

- *Dochází k pronikání evropské tematiky do zahraniční politiky Finska? Pokud ano, v jaké podobě?*
- *Jaké postoje zaujímá Finsko k SZBP?*

Na základě zjištění ověřuji v práci tuto hypotézu:

1. *Po aplikaci hodnotícího rámce T. Börzel a T. Risse lze konstatovat, že ve finské zahraniční politice došlo ke změnám pod vlivem evropeizace, kterou lze klasifikovat jako částečnou.*

Geografické vymezení práce je v širším pojetí definované územím Unie, z užšího hlediska pak samotným Finskem. Z pohledu zahraniční politiky země je důraz kladen na sousední Rusko. V případě nastínění historických souvislostí je počátečný mezník spojen se vznikem nezávislého Finska v roce 1917. Časový rámec práce se primárně odvíjí od období Studené války, které bylo důležité nejen pro formování finské zahraniční politiky, ale také pro pozdější rozhodnutí stát se členem Unie. V souvislosti s evropskou integrací se práce soustředí na období po přijetí Maastrichtské smlouvy. Pro shrnutí bezpečnostní dimenze Unie je však nastíněn vývoj od 50. let.

Výchozí literaturu lze rozdělit do několika skupin, které se odvíjejí od rozdělení práce. Teoretická část, pod kterou spadají první až třetí kapitola, je vystavěna na odborných publikacích a člancích. Praktická část zabývající se adaptací finské zahraniční politiky na vstup do EU vychází z oficiálních dokumentů, prohlášení vlády a analytických článků. Zdroje jsou doplněny o internetové servery. Příkladem mohou být oficiální internetové stránky finského ministerstva zahraničí a vlády, ale také databáze Jstore či Sage Journals.

Česky psaná literatura k evropeizaci zahraniční politiky je velmi omezená. Tímto výzkumem se zabývá např. Tomáš Weiss. Společným jmenovatelem českých příspěvků je přílišná jednodolitost spočívající v pouhém výčtu zahraničních autorů a jejich přístupů. Zároveň platí, že většina z nich se zaměřuje na výzkum změn na úrovni členských států a trpí nedostatkem provázanosti top-down a bottom-up přístupu. Z tohoto důvodu autorka používá originální články a publikace.

Jak bylo zmíněno, evropeizace není jednotný teoretický přístup, čemuž odpovídá četnost a rozmanitost příspěvků. Za stěžejní literaturu autorka považuje knihu *The Politics of Europeanization* od dvojice editorů Claudia Radaelli a Kevina Featherstone. K. Featherstone sepsal úvodní příspěvek, v němž představuje základní významy evropeizace od historického fenoménu po institucionální adaptaci. Zachycuje tak široké spektrum otázek, které lze zkoumat pod výzkumným úhlem evropeizace. C. Radaelli následně předkládá rozsáhlé vymezení konceptu, který se postupem času stal nejvíce používanou definicí.

O tom, že je evropeizace atraktivním přístupem vypovídá příspěvek *The Many Faces of Europeanization* od teoretika Johana Olsena. Autor vnímá neuchopitelnost konceptu kriticky. Na druhou stranu, díky širokému uplatnění je evropeizace oblíbeným výzkumným rámcem. Evropeizace jako teorie je podrobována kritice, právě kvůli neschopnosti ji přesně pojmut, včetně výběrů zkoumaných případů a vystavět na ní výzkumný rámec. Tak to vidí Marcus Haverland v příspěvku *Does the EU cause domestic development? The problem of case selection in Europeanization research*. Podobně to vnímají autoři Jim Buller a Andrew Gamble v článku *Conceptualizing Europeanisation*, kde evropeizaci označili za situaci.

Výzkumný rámec je převzatý od autorské dvojice T. Börzel a T. Risse, který publikovali v kapitole *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*, jež je součástí výše zmíněné knihy od C. Radaelliho a K. Featherstona. T. Börzel a T. Risse jsou představitelé současného trendu v pojetí evropeizace. Propojují při výzkumu oba směry top-down a bottom-up a aplikují je na méně probádanou oblast jakou je zahraniční politika členských států. Práce vychází i z dalších publikací od T. Börzel, kterou lze označit za nejdůležitější autorku teoretické části.

Dějiny Finska jsou v zahraniční literatuře rovněž lépe zpracované, než v našem prostředí. Zcela zásadní je kniha od Eino Jutikkaly a Kauko Pirinena, která detailně popisuje finskou historii, a jejíž český překlad je základním kamenem třetí kapitoly. Finské dějiny jsou často zachyceny v publikacích o ruském historickém vývoji. Jak bylo zmíněno výše, období po Druhé světové válce a následná Studená válka je zásadní pro zahraniční vývoj země. Z tohoto důvodu se jim věnuje řada akademických textů, např. článek *The Western Powers and Finland during the Cold War: What was Finlandization?* od Vesey Varese. Článek polemizuje o vnímání Finska z pohledu západních zemí, především za prezidentství Urho Kaleva Kekkonena. Věnuje se zahraniční politice země, která byla v rozmezí 50. až 70. let silně ovlivňovaná východním Sovětským svazem.

Adaptace finské politiky na silnější velmoc, známé jako *finlandizace*, je aspekt, který je v anglickém prostředí kvalitně zpracován, na rozdíl od českého. Toto téma zpracoval Sami Moisio v článku *Finlandization versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate*. Přínos textu spočívá v přehledném popisu proměn, kterými země prošla během přerodu z finlandizace na západní směřování své zahraniční politiky, kterou musela během Studené války mírnit. Článek obsahuje i důvody vstupu země do EU, s čímž se lze setkat i u jiných

autorů. S. Moisisio je však zasazuje do problematiky finlandizace vs. westernizace, což autorka hodnotí kladně. Společným znakem článků od V. Varese a S. Moisisio je, že byly publikované v pozdější době (v letech 2008 a 2011). Odpovídá to logice aktuálního výzkumu evropeizace ve vztahu k zahraniční politice členského státu.

Vývoj evropské integrace v oblasti zahraniční a bezpečnostní spolupráce je hojně zpracovaný jak v česky psané literatuře, tak v zahraničních publikacích. Zdroje se liší v detailnosti popisu a v celkovém zařazení zahraniční integrace - buď je zkoumána samostatně, nebo jako součást evropské integrace. Z českých zdrojů text staví na publikaci *Druhý a třetí pilíř Evropské unie* od dvojice autorů Miroslav Had a Bohumil Pinka či *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU* od kolektivu autorů Karla Schellera, Renaty Veselé, Ladislava Vojáčka a Jaroslava Hlouška. V obou případech zdroje obsahují historické a mezinárodní pozadí vzniku SZBP i institucionální rovinu vývoje. Autorka taktéž vychází z originálních smluvních dokumentů, které formovaly zahraničně-bezpečnostní vztahy.

Pro kapitolu o finském působení v oblasti unijní zahraničně-bezpečnostní politiky jsou stěžejní publikace *Finland in the European Union* od autorů Tapia Raunia a Teija Tilikainena, a working paper *Big and Small in Europe. Functions of the German-Finnish Relations within the European Union* od Glenna Gassena. První z nich podrobně mapuje působení Finska v unijních strukturách od příprav na vstupní rozhovory po první předsednictví v Radě EU. Jedná se o přehledně strukturovanou knihu, která přináší základní informace o tématu. Druhý příspěvek je více specifikovaný, protože analyzuje výchozí pozice malého (což je případ Finska) a velkého státu ve strukturách EU. Ačkoliv se jedná o komparaci, části věnující se Finsku a jeho roli v bezpečnostní politice EU jsou vhodným doplňkem předchozí publikace.

Závěrečná část pojednávající o vlivu členství EU na finskou zahraniční politiku čerpá z několika článků od Teemu Palosaariho, předně - *The Art of Adaptation. A Study on the Europeanization of Finland's Foreign and Security Policy*. Autor se kromě faktických informací o působení Finska v EU věnuje problematice malého, neutrálního státu a vlivu, resp. změny, národní identity ve spojitosti s členstvím v unijních strukturách. Detailně analyzuje proměny v zahraniční politice, které země prodělala v důsledku evropeizace, a dává je do kontextu s historickým vývojem země, jeho vztahem s Ruskem a celkové působení na mezinárodní scéně. Díky tomu lze autorovy

příspěvky považovat za stěžejní při zkoumání problematiky a z toho důvodu za nejdůležitější zdroj praktické části práce.

V české literatuře je podobným zdrojem kniha *Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy* od Radka Khola a kolektivu autorů. V krátké kapitole je výstižně zachycena proměna finské zahraniční politiky, předně ve vztahu k Evropské bezpečnostní a obranné politice (EBOP), která byla Lisabonskou smlouvou přejmenovaná na Společnou bezpečnostní a obrannou politiku (SBOP).

Ačkoliv je evropeizace relativně mladý teoretický rámec, existující literatura poskytuje rozsáhlý podklad pro analýzy. Zaměření a intenzita publikovaných textů se odvíjí od aktuálního trendu ve výzkumu. Zpočátku se jednalo především o analytické články a stati. S rostoucí dynamikou evropské integrace na ně navazovaly knižní publikace. Také obsah se měnil - od původního většinového zaměření na úroveň top-down se upouští ve prospěch bottom-up až k současnému trendu zkoumat oba jevy současně. Mění se také předmět výzkumu, dnes je poměr analýz komunitárních i zahraničních sfér podobný. Obecně lze konstatovat, že výzkum evropeizace je dynamický.

Členství neutrálních států (Finsko, Švédsko, Rakousko a Irsko) je vždy spojeno s pochybami, zda země mohou dostatečně zastat místo v bezpečnostních strukturách Unie. Právě tyto jedinečné podmínky činí z neutrálních zemí případy vhodné pro kvalitativní výzkum. Předkládaná práce je případovou studií, v níž jsou zkoumány posuny v neutrální zahraniční politice Finska pod vlivem členství v EU a následně hodnoceny podle výše zmíněné škály. Z metodologického hlediska bude využito empiricko-analytického přístupu v kombinaci s metodou shody, jež se: „...opírá o aplikaci uznávané teorie na daný případ“ (Drulák 2008: 18). Vychází z existence teorie, která zachycuje závislý vztah mezi proměnnými.

Ačkoliv se názory o teoretickém základě evropeizace různí, lze jí použít v případě metody shody z následujícího důvodu - metoda shody umožňuje dosadit hodnoty nezávislých proměnných do teoretického modelu, čímž je stanovena očekávaná hodnota závislé proměnné. Lze použít opačný postup, kdy z hodnoty závislé proměnné identifikují proměnnou nezávislou. Metodologický problém konceptu evropeizace je nejasnost mezi závislou a nezávislou proměnnou ve vztahu mezi Unii a členskými státy, která je daná jejich vzájemným ovlivňováním. Z toho důvodu je metoda shody vhodným postupem, jelikož tento vzájemný vztah dokáže obsáhnout. „Metoda shody předpokládá existenci obecného kauzálního vysvětlení, které prakticky aplikuje.

Poněvadž je však pouze aplikací, nemůže sama o sobě vést k formulaci takového vysvětlení.“ (Tamtéž: 18) Prostřednictvím studia oficiálních dokumentů finských úřadů a dalších relevantních zdrojů bude provedena analýza, která bude v závěru vyhodnocena spolu s představením výsledků zjištění. Na základě toho bude možné zodpovědět výzkumné otázky a potvrdit či vyvrátit stanovenou hypotézu.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. První se věnuje konceptu evropeizace, kde je nastíněno jeho základní vymezení a způsoby zkoumání (již zmiňované rozdělení top-down a bottom-up). Evropeizace není jednotnou teorií, existuje řada možností, jak k ní přistupovat. Přesto existuje několik významných autorů, kteří jsou spojováni s primárním uchopením tématu, např. Robert Ladrech, K. Featherstone, J. Olsen či C. Radaelli. Zvláštní pozornost je přikládána vztahu evropeizace a zahraniční politiky. Na závěr se věnují příspěvku T. Börzel a T. Risse, jejichž teoretické vymezení vlivu evropeizace na domácí prostředí členského státu bylo použito pro vyhodnocení míry vlivu EU na Finsko v oblasti zahraniční politiky.

Druhá část pojednává o vývoji zahraničně-bezpečnostní spolupráce mezi členskými zeměmi. Snaha o ukotvení zahraniční spolupráce se objevuje s prvními integračními kroky, avšak institucionální a funkční SZBP lze datovat až od počátku 90. let. Autorka chronologicky představuje části smluvních dokumentů EU, které se dotýkají zahraničně-bezpečnostní dimenze - kromě Maastrichtské smlouvy, která zavádí SZBP, se jedná o revizní Amsterdamskou smlouvu, smlouvu z Nice a Lisabonskou smlouvu. Zahraniční politiku EU formovaly i další summity a konference členských zemí. Nejzásadnější z nich (např. Saint-Malo) jsou zmíněny v kontextu finské reakce na vývoj SZBP, proto se je autorka rozhodla přiřadit až ke kapitolám zabývajícím se působením Finska v bezpečnostních strukturách EU.

Třetí kapitola se zabývá historickým vývojem Finska od jeho vzniku na počátku 20. století. Vzhledem k rozsahu práce není možné obsáhnout všechny aspekty problematiky, proto je pozornost věnovaná milníkům finské historie v jeho zahraničních vztazích. S tím se pojí dvě významné osobnosti, prezidenti Juho Kusti Paasikivi a U. K. Kekkonen, kteří určili poválečný vývoj země včetně udržení samostatnosti za Studené války. Pro Finsko bylo stěžejní udržení dobrých vztahů se sousedním Sovětským svazem, a proto bylo nutné k němu nastavit vstřícný postoj. Pro tento specifický příklad zahraniční politiky, která se formovala v zájmu sousední velmoci, se vžil termín *finlandizace*. Závěr kapitoly zachycuje proměnu zahraniční koncepce po konci Studené války a její orientaci na Západ a evropskou integraci.

Typickým rysem zahraniční politiky Finska je jeho neutralita, která je v této práci braná jako indikátor změny. Z tohoto důvodu je jí věnována čtvrtá kapitola, kde bude stručně představeno její základní pojetí a rozdělení. Následuje nastínění historických důvodů finské neutrality včetně jejího mezinárodně-právního ukotvení.

Následující kapitoly lze označit za praktickou část textu, které pracují s informacemi z předešlé, teoretické části a v závěru poskytují odpověď na výzkumné otázky. Pátá kapitola cílí na finské aktivity v oblasti SZBP. Nejprve je zaznamenána příprava země na vstup do EU, následuje část o jeho vlivu na podobu SZBP z pozice unijního člena. Finsko se podílelo na začlenění Petersberských úloh do SZBP, figurovalo i u přijetí Amsterdamské smlouvy a stálo na počátku Severské dimenze. Země již dvakrát předsedala Radě EU a to v letech 1999 a 2006. Její kroky v zahraniční dimenzi jsou také předmětem zkoumání.

Změně neutrální koncepce po konci Studené války a vstupu země do EU se věnuje předposlední, šestá kapitola. Ačkoliv v minulosti zemi neutrální status pomohl udržet nezávislost, se záměrem rozšířit řady členů EU muselo dojít k jeho redefinici. Ta se neudála najednou, ale postupně v závislosti na přípravě země na vstup do Unie a následného působení jako řádný člen. Autorka se také věnuje pozici mediátora, která má ve finské diplomacii tradiční místo a umožňuje zemi zvýšit své postavení na mezinárodní scéně. Předložené změny slouží jako příklady evropeizace zahraniční sféry státu, které jsou v poslední kapitole zasazeny do vybrané teorie a ohodnoceny.

1. Evropeizace

Škála působnosti EU je široká, zahrnuje všechny oblasti mezinárodních vztahů. Paralelně s ní existují členské státy jako aktéři s autonomní zahraniční politikou. Dohromady vznikají komplikované zahraničně-politické vztahy, které musí vycházet z přesně definovaných pravidel a vzájemného dialogu. Vývojem EU, jeho institucí a politik, vzniká na jeho členy adaptační tlak. Podobně se promítají snahy zemí ovlivnit, a přizpůsobit si, unijní struktury. Širší teorie mezinárodních vztahů nedosáhly dostatečného vysvětlení těchto tendencí. „*Právě vzájemným vztahem mezi prioritami členských států, tlakem jednání na evropské úrovni i prostředím společenství ostatních států se zabývají autoři, kteří pracují s konceptem evropeizace*“ (Weiss 2013). Záměrem této kapitoly je shrnout dosavadní poznatky výzkumu.

1.1. Teoretické vymezení

S pojmem evropeizace se lze v akademických kruzích ve větší míře setkat od přelomu 80. a 90. let vzhledem k dynamice evropského integračního procesu. Evropeizace se stala novým objektem badatelského úsilí v politologických a mezinárodních vědách. Nárůst popularity konceptu na přelomu tisíciletí způsobil značnou rozpínavost konceptu, pod nímž byly často sjednocené výzkumy, které ani vzájemně nesouvisely. Z toho důvodu bylo nutné stanovit základní hranice termínu, aby bylo možno ho oddělit od jiných přístupů výzkumu.

V literatuře se lze setkat s ditochomním rozdělením konceptu na *minimalistické* a *maximalistické*, které se liší v zaměření se výhradně na evropskou integraci či na historický vývoj evropského kontinentu. (Havlík, Pšeja 2007: 8) Tohoto původního náhledu využil politolog K. Featherstone, který předkládá čtyři základní významy evropeizace:

1. *Evropeizace jako historický fenomén* - ve smyslu exportu evropské autority, sociálních norem, vzorců chování a hodnot, organizace a institucí. Historikové používají evropeizaci pro popis vývozu evropské kultury do jiných území. Vymezení však sebou přináší otázky co je a není evropské.
2. *Evropeizace jako transnacionální kulturní difúze* - jedná se o rozšíření kulturních norem, idejí, identit a vzorců chování, avšak pouze na území Evropy, mezi evropskými státy. Podobně jako první vymezení je i toto

velmi široké, zaměřující se celkově na evropský kontinent, nikoliv na evropskou integraci.

3. *Evropeizace jako adaptace politik a politických procesů* - je již spojena s existencí unijních struktur a znamená dopad členství v EU na podobu veřejné politiky jejich států. Tento přístup je nejvíce zastoupen v literatuře.
4. *Evropeizace jako institucionální adaptace* - poslední přístup k evropeizaci se nese ve znamení zkoumání tlaku plynoucí z evropské integrace na jednotlivé aktéry, včetně politických stran, a institucí. (Featherstone 2003: 5-10)

Čtyři vymezení K. Featherstona lze zařadit do maximalistického přístupu výzkumu, jak bylo vymezeno v úvodu kapitoly. Zástupcem druhého, minimalistického, konceptu bádání je autorka Adrienne Héritier. Na základě analýzy odborné literatury ke konceptu evropeizace, stanovila tři pojetí výzkumu. V prvním je evropeizace ztotožňována s evropskou integrací, zohledňuje přenesení národních kompetencí na unijní strukturu s cílem podílet se na tvorbě společné politiky. Dopadem jednotlivých politik EU na domácí politiky, struktury a procesy členských států, se zabývá druhé vymezení. Evropeizace není vnímaná jako automatické přizpůsobování členů EU, ale jako nástroj či strategie domácích aktérů pro posílení vlastních pozic a zvýšení šance na dosažení vlastních zájmů na unijním poli. Třetí vymezení je definováno přímým či nepřímým vlivem politik Unie na nečlenské země. (Héritier 2005: 199-209)

Podobnou analýzu a rozčlenění využití konceptu představil norský teoretik J. Olsen ve svém příspěvku *The Many Faces of Europeanization*. V něm označil evropeizaci za populární koncept právě proto, že postrádá konkrétní vymezení. Díky tomu může být modifikován a použit v řadě výzkumů. Přes značnou neuchopitelnost pojmu by se však na celý koncept nemělo zanevřít, právě naopak. J. Olsen vybízí k odlišení jednotlivých významů použití termínu evropeizace. Sám koncept zkoumá pod úhlem otázek - co se v důsledku evropeizace mění, jakým způsobem a za jakým účelem.

V důsledku změn prodělaných evropeizací rozlišil pět různých využití konceptu - změna vnějších hranic EU (např. změny plynoucí z rozšíření Unie), rozvoj institucí na evropské úrovni, narušení národních systémů vládnutí (ve smyslu přerozdělení pravomocí na více úrovně vládnutí), vývoz formy organizace politického života

(za hranice evropského území) a poslední využití evropeizace jako projekt politického sjednocování s cílem dosáhnout sjednocené a politicky silné Evropy. Pro dosažení tohoto cíle je však nutné splnit i předešlé body.

Za otázkou jak k výše uvedeným změnám dochází, stojí soubor několika procesů. J. Olsen zmiňuje procesy, které jsou vhodné pro počáteční analýzu.² Např. změny v domácích systémech lze zkoumat pomocí dvou základních procesů adaptace, a to experimentální zkušeností (*experiential learning*) a konkurenčním vývojem (*competitive selection*). Autor se také zamýšlí nad tím, proč jsou některé faktory vyvolávající změny úspěšnější než jiné. (Olsen 2002: 921-926)

Představení autoři a jejich snaha o ukotvení evropeizace na základě využití v odborném diskursu je jedním z možných přístupů k problematice. Druhým je snaha přesáhnout již existující vymezení a nabídnout vlastní definici. Jedním z prvních teoretiků, kteří se o užší vymezení pojmu zasadili, byl R. Ladrech. Evropeizaci vnímal jako postupně sílící proces měnící orientaci a formy politiky až do té míry, kdy politické i ekonomické směřování EU prosákne do domácí politiky členských států. Evropeizace slouží k popisu procesu transformace domácích podmínek ať už v důsledku evropské integrace nebo vlivem samotných institucí EU.³ (Ladrech 2001: 2-5) Toto pojetí se stalo výchozím bodem pro ostatní autory.

Navázal na ni i teoretik C. Radaelli, který představil dnes nejvíce ucelenou a citovanou definici napříč pestrým výzkumem. Evropeizaci chápe jako: „*procesy utváření, rozšiřování a institucionalizaci formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, způsobů jak dělat věci a sdílení norem a přesvědčení, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v procesu tvorby unijní politiky a poté začleněny do národních politických struktur a veřejných politik členských států*“ (Radaelli 2003: 30). Nejtypičtějším znakem je vzájemný vztah mezi Unií a národní rovinou jeho členských států. Jedná se o neustále vyvíjející se a měnící se procesy změny navázané na vnitrostátní a unijní rovinu, mezi nimiž vzniká vzájemná provázanost. (Baun, Marek 2013: 5)

Ačkoliv je koncept evropeizace používán více jak dvě dekády, výše zmíněné vymezení poukazuje na přetrvávající nejednotnost v jeho základní definici. Široké

² V hypotetické rovině, J. Olsen si je vědom rizik, se kterými je nutné se v reálném výzkumu vyrovnat (Olsen 2002: 925).

³ Řadí se sem případy změny suverenity, sdílení pravomocí mezi národní a evropskou úrovní, domácí politika členských zemí se stává předmětem unijního policy-making, rozšiřování rozhodovacího politického prostoru za hranice členských zemí (Ladrech 2001: 2-3).

používání evropeizačního rámce by mohlo být chápáno jako jev, který se právě množstvím teoretických přístupů snaží vysvětlit. (Bulmer 2007: 47) Vystává tak otázka, zda je vůbec nezbytné vytvářet další teoretický koncept, popř. proč stávající přístupy⁴ nedokážou tento proces zachytit a vysvětlit.

Polemizují s tím J. Buller a A. Gamble v textu *Conceptualising Europeanisation* a přicházejí s návrhem označit evropeizaci za *situaci*, v níž odlišné způsoby evropské struktury přetvořily jednotlivé aspekty domácí politiky států. Oba autoři varují před přílišnou snahou o vytvoření definice s důrazem na evropeizaci jako proces. Tím by mohlo dojít ke ztrátě podstaty takového tvrzení, totiž co evropeizace ve skutečnosti představuje. (Buller a Gamble 2002: 21-26) Podobný kritický postoj k uchopení problematiky zastává i M. Haverland.

Na základě dosavadního zkoumání, i včetně konkrétních případů analýz, je M. Haverland přesvědčen, že je takřka nemožné uchopit koncept z teoretického hlediska. Hlavní problém spočívá ve výběru příkladů, přesněji ve výběru vhodných členských zemí, v nichž je vliv EU zřetelný a současného opomíjení států, kde vliv Unie není tak jasný. Takový přístup není objektivní, a tedy nemá vypovídající závěry, na nichž by se dala vystavět definice a základní kritéria evropeizace. M. Haverland přináší zajímavou myšlenku, zda by unijní tlaky na členské země neprobíhaly i bez existence EU a to ve formě vlivu globalizace. (Haverland 2005: 2) Z tohoto důvodu se autorka přiklání k označení evropeizace za oboustranný vztah mezi národní a unijní strukturou. Na základě toho lze na problematiku pohlížet optikou základního dělení úrovně vlivu na dva protichůdné směry, které nesou název *top-down* a *bottom-up*.⁵

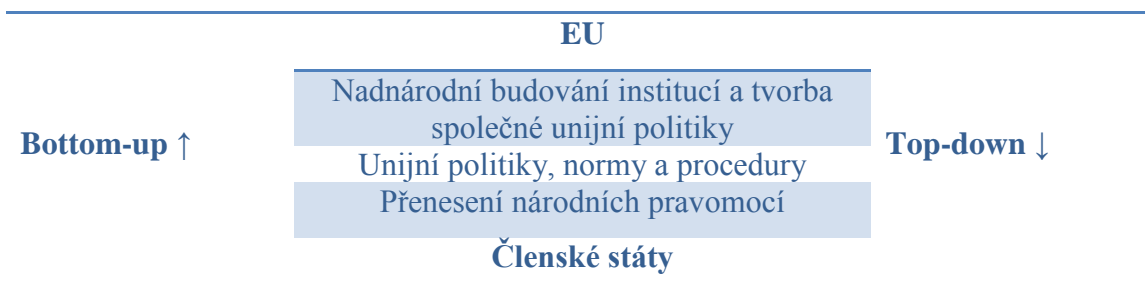
S prvním výzkumem evropeizace byl spojen *top-down*, zájem o *bottom-up* přístup nastal až v 90. letech. Základním klasifikačním kritériem je identifikace závislé a nezávislé proměnné. Dimenze *top-down* (neboli *downloading*) se zaměřuje na domácí dopady evropeizace, tedy zkoumají vliv unijní struktury na jednotlivé země. Nezávislý činitel je evropská integrace, závislou proměnou zastupují členské státy s vlastní politikou. *Bottom-up* (také *uploading*) se zaměřuje na vytváření evropských institucionálních struktur „zezdola“, reaguje tedy na národní snahy ovlivnit systém vládnutí na úrovni EU. V tomto smyslu je evropská integrace vnímána jako závislá

⁴ Např. *spill-over*, evropská integrace (Buller, Gamble 2002: 10).

⁵ Existuje také třetí směr evropeizace, *horizontální*. Jedná se o vzájemný proces mezi státy v rámci EU. Lze se setkat s názvem *bottom-up-down*. (Baun, Marek 2013: 6; Havlík, Pšeja 2007: 10)

proměnná, naopak národní iniciativy vycházející z domácí politiky jsou nezávislé proměnné. (Börzel, Risse 2003: 57 a dále v textu; Börzel 2003: 1-4; Havlík, Pšeja 2007: 10) Na základě tohoto pojetí je možné evropeizaci vnímat jako dvousměrný, avšak integrální celek.

Graf 1: Evropeizace - bottom-up a top-down dimenze

Zdroj: Autorka dle Börzel 2003: 2

V současné době lze evropeizaci vnímat jako poměrně stabilní teorii středního dosahu, která nabízí užitečný analytický rámec jak pro výzkum vnitrostátních změn plynoucí ze členství v EU, tak pro výzkum společné unijní zahraniční politiky. Příspěvek evropeizace je trojí. Koncept obohatil mezinárodní teorii tím, že se zaměřuje na proces socializace. Přispěl také k analýze zahraniční politiky, neboť nabízí cestu mezi mezivládním a nadnárodním chápáním společné zahraniční politiky EU. Za třetí, evropeizace poskytla kritickou reflexi vývoje národních politik v rámci unijního prostředí. (Tonra 2013: 2, 11)

1.2. Evropeizace zahraniční politiky

Původní práce zabývající se evropeizací se snažily vysvětlit evropskou integraci prostřednictvím přístupu top-down. Zaměřovaly se také primárně na domácí politické či sociální procesy v členských zemích. Zahraniční politika byla považovaná za specifický případ, na němž by adaptace unijních politik byla méně pravděpodobná vzhledem k přetrvávající národní suverenitě v těchto otázkách. Případný výzkum by byl problematičtější než komunitární politiky. Na základně vzájemného vztahu mezi EU a jeho členy dochází ke stírání hranice mezi domácí a evropskou sférou. V některých případech až do té doby, než jsou od sebe k nerozeznání. Vystává tak otázka, zda je nutné se adaptací vnitrostátní politiky zabývat, pokud směřuje k jednotě s EU. I přes členství si státy uchovávají alespoň zbytkovou zahraniční

politiku.⁶ Existuje i opačný názor, kde je SZBP vnímán jako faktor posilující nezávislost a mezinárodní vliv evropských zemí, čímž zároveň dochází k zachránění domácích zahraničních politik. (Börzel, Risse 2003: 57; Hill, Wong 2011: 1-2; Baun, Marek 2013: 2-3, 6-7, 15-17) Vzhledem k tomu je výzkum vlivu evropeizace na zahraniční politiku členského státu relevantní.

Na tomto místě je nezbytné vymezit pojem zahraniční politika státu. V diplomové práci je pojem uchopen na základě definice: „*zahraniční politika je cílevědomá činnost, resp. postoj státu nebo seskupení států zaměřená na uhájení vlastní existence a zájmů ve společnosti ostatních aktérů mezinárodních vztahů*“ (Drulák, Druláková 2000: 9). Zahraniční politiku lze zkoumat také na různých úrovních - mezinárodní systém, stát, domácí vnitrostátní vlivy a úroveň jednotlivce. (Tamtéž 24-25) Pro potřeby této práce je zvolena kombinace nejvyšší úroveň, tj. mezinárodní systém s přesahem vlivu finského státu.

EU národní vládu nemá, přesto na základě výše zmíněného vymezení zahraniční politiky nepochybně disponuje snahou dosáhnout svých zájmů ve vztazích s vnějšími entitami. V tomto směru rozeznáváme dvě označení - zahraniční politika (*foreign policy*) a vnější vztahy (*external relations*). Evropská integrace se oblastí zahraniční politiky dlouho vyhýbala, ačkoliv se předpokládalo ke sladění i v této důležité oblasti národních politik. (Weiss 2013)

Rozdělení top-down i bottom-up je možné aplikovat i na sféru zahraniční politiky. V prvním případě je nutné zdůraznit, že evropeizace zahraniční politiky neznamená celkovou homogenizaci členských států, což je jedno z kontroverzních bodů celé problematiky. Míra adaptace se liší v jednotlivých státech. Ovlivňuje jí velikost země, povaha jeho zahraniční spolupráce, historické podmínky, národní identita a v neposlední řadě také délka členství v EU.⁷ De Flers a P. Müller v článku *Dimensions and Mechanisms of the Europeanization of Member State Foreign Policy: State of the Art and New Research Avenues* vnímají větší státy jako aktéry (*shapers*), kteří formují unijní rovinu a snaží se jí přizpůsobit domácím podmínkám. Na rozdíl od menších států (*takers*), v nichž je vliv EU silnější vzhledem k adaptaci unijních

⁶ V předkládané práci je národní zahraniční politika vnímána včetně politiky vůči EU a dalším členským státům (Baun, Marek 2013: 2-3).

⁷ Nově přichozí státy se musí přizpůsobit předem daným požadavkům, kdežto dlouhodobý členové tyto požadavky definují (De Flers, Müller 2012: 23).

politik. Autoři nicméně varují před zveličováním vlivu evropeizace právě v oblasti zahraniční politiky jednotlivých států.

Evropeizace zahraniční politiky je ovlivněna dvěma faktory, socializací a ponaučením se či učením samotným. Socializace je chápána jako proces, v němž se aktér uvede do dané společnosti, seznámí se s jejími pravidly, normami a politickými doktrínami. To vše způsobí, že aktér přijme společenské hodnoty a cíle. Lépe řečeno sloučí vlastní preference s těmi kolektivními. Socializace tedy nemusí nutně znamenat ztrátu individuálních (národních) zájmů. Tvorba evropské zahraniční politiky je však více jen než střetávání se s národními zájmy a budování nových institucí. Zahrnuje rovněž sběr a analýzu informací, tedy znalost současné situace i předešlého vývoje. Předpokládá se, že ponaučení z předchozích neúspěchů (např. krize po rozpadu Jugoslávie) povede k lepšímu zhodnocení aktuálního problému. (De Flers, Müller 2012: 22-31)

Tabulka 1: Dimenze, mechanismy a výstupy evropeizace zahraniční politiky

Dimenze	Mechanismy	Výstupy, indikátory
Uploading/ bottom-up	Socializace/ learning	Politická projekce - projekce národních zájmů a preferencí do konceptů na úrovni EU
Dowloading/ top-down	Socializace/ learning	Adaptace -změny národních institucí, procesů politik i zájmů na základě přejímání unijních politik a nařízení

Zdroj: Autorka dle De Flers, Müller 2012: 22

Systematickou studii zaměřenou na vliv evropeizace na členské státy EU provedli Christopher Hill a Reuben Wong a její závěry představili v příspěvku *National and European Foreign Policies: Toward Europeanisation*. Lze v reakci států na zahraniční dimenzi EU a s tím spojené postupy najít určitý vzorec? Podle autorů ano. Zajímavým závěrem analýzy je, že i ty země, které tradičně zaujímají spíše odmítavý postoj k myšlence omezení vlastního rozhodování a svobody v zahraniční politice, se nakonec přiklonily k prosazení společné akce na půdě Unie.

I když je nezávislá zahraniční politika důležitým aspektem každého svrchovaného státu, existence společného obranného deštníku EU přináší výhody,

kteře stojí za přijetí společných postupů. Není pochyb o existenci partikulárních zájmů každého jednotlivého státu EU, které vychází z odlišných pozic, zkušeností, prostředků apod. Nicméně členské státy potřebují společný prostředek pro vyjádření svých zájmů ve světové politice. Z tohoto důvodu jsou země přístupné kompromisům.⁸ Mezi členskými zeměmi EU není jediný stát, který by zaujímal odmítavé stanovisko vůči SZBP.

V kontextu evropeizace zahraniční politiky reagují Ch. Hill a R. Wong na dvě zásadní otázky - Jak široká je názorová rozdílnost mezi členskými státy? Jak často dochází k odklonění se od společných pozic? Dramatické neshody a rozdílné postoje mezi státy jsou vzácné, ale není možné je úplně vyloučit. Podobně i odklonění se od společných pozic je relativně časté, avšak ne vždy to má škodlivé dopady. (Hill, Wong 2011: 6-9)

Koncept evropeizace se jeví jako vhodný nástroj pro zkoumání interakce mezi EU a členskými státy v oblasti tvorby zahraniční a bezpečnostní politiky. V posledních letech je evropeizace čím dál častěji využívána pro zachycení posunů v unijní i národní sféře v zahraniční politice. Bez ohledu na zvyšující se zájem, koncept stále postrádá jasné vymezení. Při výzkumu se větší důraz dává na empirické výsledky než na systematické vytváření teorie. (De Flers, Müller 2012: 19, 24) Na otázku, zda evropeizace je nevhodná pro výzkum ve vztahu k zahraniční politice bez ohledu na jeho užitečnost v jiných dimenzích vnitrostátní politiky, odpovídají výše zmínění autoři jednoznačně záporně a staví se pro obhajobu výzkumného konceptu.

1.3. Koncept evropeizace od T. Börzel a T. Risse

Pro potřeby diplomové práce byl zvolen koncept od dvojice autorů T. Börzelové a T. Risse. Pojem evropeizace autoři chápou jako: „*vytváření a vývoj odlišných struktur vládnutí na evropské úrovni, tj. politických, právních a sociálních institucí, jež jsou spojeny s politickým způsobem řešení problémů, a které formalizují interakce mezi aktéry a vytváření a rozvíjejí politické sítě, které se specializují na formování autoritativních evropských pravidel*“ (Risse, Cowels, Capparaso citován in Börzel, Risse 2003: 59).

Oba vnímají evropeizaci jako obousměrný proces, akceptují tedy bottom-up i top-down proces a snaží se oba rozměry propojit. „*Reakce členských států na evropeizaci jsou formované jednak jejich politickými preferencemi, tak také*

⁸ Mezi faktory, které přispívají k evropeizaci zahraniční politiky, patří vliv unijních institucí a závazky plynoucí ze smluv, socializace, politické vedení země či geo-kulturní identita (Hill, Wong 2011: 13).

akceschopností. Oba faktory jsou úzce spojeny s ekonomickou vyspělostí země, zejména v oblasti regulačních politik“ (Börzel 2002: 196). Předmětem jejich zkoumání jsou členské státy EU a jejich snahy jak o adaptaci unijních politik, tak o prosazení domácích konceptů na evropskou úroveň (jehož hlavní motivací je snaha snížit či úplně eliminovat náklady spojené právě s přijetím požadavků ze strany Unie). V souvislosti s tím státy přijímají různé strategie pro to jak vyjednávat na unijní úrovni a tak reagovat na europeizaci. (Tamtéž: 193-194 a dále v textu)

Změna v domácím prostředí může nastat ve třech dimenzích – policies (politiky), politics (procesy) a polity (instituce). Proto, aby došlo k těmto změnám v domácích podmínkách členských států, T. Börzel a T. Risse definovali dvě kritéria: 1) europeizace musí obsahovat stupeň nesouladu,⁹ který vede k adaptačnímu tlaku, 2) aktéři, instituce popř. jiné zprostředkující faktory reagují na tyto adaptační tlaky a tím vyvolávají změnu. (Börzel, Risse 2003: 58-60)

Vliv europeizace na domácí úrovni může být koncipován jako proces změny, v němž každý členský stát adaptuje politiky, nařízení a normy, institucionální změny a procedury z postupně vznikajícího evropského vládního systému. Přesněji změny může vyvolat redistribuce zdrojů, socializace či proces institucionální adaptace. (Börzel, Risse 2003: 60 a dále v textu; Börzel 2003: 5-15) Po identifikaci změny v domácí sféře členského státu se autoři zaměřili na rozměr této změny vyvolaných europeizací a stanovily její následující podoby - *lhostejnost, omezení* či *ubránění se, absorpce, akomodace a transformace*.¹⁰

Jednotlivé úrovně změn na sebe navazují, stupňují se a mají odlišný výstup na národních úrovních. Díky tomu lze klasifikovat míru adaptace členských států na politiky EU, což poskytuje cenná data pro další výzkum. Úspěšnost europeizací členských států je ovlivněna jak EU samotnou a členskými státy, ale také výrazně zasahují ekonomické podmínky či politická situace. (Börzel, Risse 2003: 63-69)

Lhostejnost je stádium charakteristické absencí změny. Členské státy zjistí, že unijní požadavky jsou odlišné od domácího konceptu, čímž vznikne nedostatek vůle

⁹ Nesoulad (misfit) jako nezbytná, nikoliv však dostačující podmínka pro změnu na domácí úrovni státu. Velikost shody na evropské a vnitrostátní rovině určují míru tlaku na přizpůsobení se unijním normám. (Börzel, Risse 2003: 60)

¹⁰ C. Radaelli také zohledňuje oba směry europeizace a přiklání se ke studiu obou v kombinovaném pojetí. C. Radaelli reagoval na široké spektrum názorů a představ o europeizaci a předložil hrubý teoretický rámec, v němž se soustřeďuje na europeizační tlaky. Výsledný model má podobu stupňovité škály začínající u přizpůsobení (absorption), transformace (transformation), přes lhostejnost (inertia) ke konečnému omezení či ubránění se (retrenchment). (Radaelli 2004: 4; Radaelli 2003: 37-38)

k provedení změn a tak odolávají úpravám nezbytné pro splnění evropských požadavků. Situace se může projevit například zdržení implementace evropského práva. V dlouhodobém horizontu je tento přístup politicky i ekonomicky neudržitelný. Následuje omezení, či ubránění se, přijetí změn plynoucích z evropské integrace.¹¹ Výsledný odpor se může přerodit v opozici vůči EU a následné oslabení evropské dimenze národní politiky.

Absorpce je nejnižším stupněm změny a základním východiskem pro začlenění unijních pravidel do členských podmínek. Státy sice implementují politiky EU do vlastních procedur, avšak bez výraznějších změn ve stávajících strukturách. Výsledná změna je žádná nebo minimální. Následuje akomodace, při níž lze změnu hodnotit jako částečnou. Stát reaguje na evropské podněty změnou domácích procesů a institucí, ale jeho základní struktury spolu s funkcemi zůstávají v původní podobě. Důležitá je snaha o zavedení nových unijních politik do stávajících národních struktur bez nutnosti vytváření nových. Poslední a nejsilnější změnou je transformace, jež se již dotkne základního domácího politického systému členské země, tedy státy mění stávající struktury nebo je nahrazují novými. Stupeň výsledné změny je tedy vysoký. (Börzel, Risse 2003: 69-71; Radaelli 2003: 37-38) Na základě zmíněného hodnocení můžeme změnu klasifikovat na žádnou, nízkou, střední či částečnou a vysokou. Evropeizační tlaky mohou nabývat různé intenzity v závislosti na tom, jak moc se liší evropské a vnitrostátní prostředí.

Graf 2: Rozsah vnitropolitické změny členského státu

Žádná změna →	Nízká změna →	Částečná změna →	Vysoká změna	
Lhostejnost	Omezení či ubránění se	Absorpce	Akomodace	Transformace

Zdroj: Autorka dle Börzel 2003: 16

T. Börzel se zajímá také o strategii vyjednávání jednotlivých států v různých oblastech své domácí politiky vůči unijní úrovni, přičemž stěžejním aktérem jsou národní exekutivy. (Börzel 2002: 194 a dále v textu) Státy chtějí přenést stěžejní body své domácí politiky na evropský systém, protože tak nemusí výrazně zasahovat do vlastních procesů a struktur. Instrukce členských států se liší, přesto všechny soutěží

¹¹ Země může odmítnout evropské nařízení, když zhodnotí tuto politiku jako výrazně odlišnou od své a tím pádem změny nezavádí. Nebo jsou evropské změny natolik podobné již stávajícím politikám členského státu, že změny nejsou nutné. (Radaelli 2003: 37-38)

na evropské úrovni pro prosazení vlastních zájmů. Čím jsou shodnější podmínky ve vnitrostátní i unijní rovině, tím nižší jsou náklady na případnou realizaci politik EU. Předkládaná klasifikace T. Börzel vychází z rozdílných modelů chování států při samotném vyjednávání a dělí se na tři druhy - *foot-dragging*, *pace-setting* a *fence-setting*. V závislosti na tom, pod jakým rozdělením stát vystupuje, lze vyvodit jeho ekonomickou vyspělost a politikou akceschopnost.

Primárním záměrem strategie *foot-dragging* je zastavit ostatní země v jejich snaze o prosazení jejich priorit do unijních struktur. Jelikož je tento postup zřídka kdy úspěšný, cílem je získat určitou kompenzaci v podobě např. balíčků. U těchto zemí jsou regulační struktury málo rozvinuté a často jim chybí i pevně stanovená politika, kterou by mohly argumentovat při vyjednávání na unijní úrovni. V případě, pokud by tato politika existovala, musí země ještě disponovat schopností ji prosadit a jelikož i to je omezené, snaží se zbrzdit či zastavit snahy ostatních států.

Opačným případem je strategie s názvem *pace-setting*. Státy aktivně ovlivňují politiku na evropské úrovni tím, že se snaží o implementaci vlastní národní politiky do unijních struktur. V ideálním případě jsou domácí politiky exportovány do struktur EU a následně přijaty ostatními členskými státy. Pro tento model je důležitá pevně stanovená domácí politika a schopnost prosadit ji během vyjednávání na půdě EU, často proti odlišným zájmům jiných členských států.

Poslední strategie, *fence-setting*, je názorově rozpolcená. Ačkoliv se to může jevit jako problém, nevyhraněnost je těžištěm její úspěšnosti. Státy pomyslně naklánějí mísky vah blíže k tomu kterému rozhodnutí, jež odpovídá jejich aktuálním zájmům. Spolupracují se státy zastávající jak *foot-dragging*, tak *pace-setting* model v závislosti na tom, o jakou politiku jde a do jaké míry se shoduje s vlastním domácím směřováním. (Börzel 2002: 196-208) Vzhledem k tomu, že k vyjednávání na úrovni EU sebou nese nutnost konsensu a koalic, každý členský stát může v rámci širšího uskupení systematicky formovat unijní politiku ve shodě s domácí politikou.

2. Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Evropský integrační proces byl od začátku směřován především ekonomickým směrem. Vnější vztahy byly ošetřeny za pomoci obchodní politiky, smluv o spolupráci nebo rozvojové pomoci. Rostoucí globalizace ekonomických vztahů však přiměla členské státy ke změně postojů vůči třetím zemím. Společná obchodní politika byla spojena se zahraničně-bezpečnostními otázkami, proto bylo nutné ukotvit spolupráci i v těchto sférách. Navíc, vztahy s třetími státy (např. USA, Čína, Rusko) nebyly pouze hospodářské, vždy obsahovaly i politickou rovinu. (Svoboda 2010: 215)

Zahraněční politika byla však státy vnímána za výlučnou oblast, proto jakékoliv přenesení rozhodovacích a výkonných kompetencí na nadnárodní (unijní) orgány bylo spojeno s neochotou. Dochází k propojení národní i mezinárodní politické roviny, kdy každá z nich vychází z jiných podmínek, zájmů a strategií utváření zahraničních vztahů. To vše komplikovalo kroky ke společné zahraniční politice, která vznikla oficiální smlouvou až po čtyřech dekadách. Následné podkapitoly nastiňují vývoj, který je autorkou rozdělen do dvou částí - před vznikem SZBP a jeho následný vývoj jako oficiální politika EU.

2.1. Počátek zahraničně-politické a bezpečnostní spolupráce

Evropský integrační proces byl zahájen podpisem Pařížské smlouvy v roce 1951. Zakládající členové byly v té době již signatáři Bruselské dohody, kterou vznikla ZU. Obranná aliance vznikla z obavy z možné další agrese Německa. Cílem bylo posílení atlantických bezpečnostních vazeb (řada členů byla i ve strukturách nově vzniklého NATO), stabilizace vztahů a navázání spolupráce na evropském kontinentě. Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) se, vzhledem ke svému zaměření, netýkalo bezpečnostních otázek. (Van Oudenaren 2010: 16-17) Bezpečnostní potřeby zakládajících zemí byly uspokojeny kombinací členství v ZU a NATO.

Zahájení války v Koreji se stalo impulzem pro začlenění Spolkové republiky Německa (SRN) do západní vojenské struktury. Hlavním zastáncem se stalo USA, které chtělo posílit bezpečnostní síly v Evropě a v rámci toho vyzbrojit i SRN pro účinnější obranu vůči sovětské hrozbě. Evropské veřejné mínění bylo proti, ale francouzští politici přišli s návrhem Plevelova plánu: „...na vytvoření integrované evropské armády zahrnující též západoněmecký vojenský kontingent pod velením ‚evropského‘ ministra obrany“ (Had, Pinka 2001: 11). Plán posloužil jako východisko pro Evropské obranné

společenství (EOS), které obsahovalo prvek kolektivní obrany. Pokud bude napaden členský stát nebo evropské obranné síly, bude to vnímáno jako útok proti všem členským státům. Návrhy smluv ztroskotaly na francouzské ratifikaci, což významně poznamenal integraci v bezpečnostních otázkách. Vytvoření nadstátních orgánů v oblasti zahraniční politiky a obrany bylo pro členské státy příliš radikální, protože se týkaly výsadní sféry působení suverénních zemí. (Tamtéž: 11-12) Z toho důvodu se integrační snahy soustředily na ekonomickou oblast, kde byly přínosy evidentní pro všechny zúčastněné strany.

Neúspěšný proces ratifikace postavil členské země před otázku, jak poskytnout Francii dostatečné bezpečnostní záruky a zároveň začlenit Německo do evropských vojenských struktur. Rozhodující úlohu sehrála Velká Británie (VB), která navrhla rozšíření stávajícího aparátu ZU. Nová ZEU měla čelit rozpínavosti komunistického režimu, součástí toho bylo i řádné členství SRN¹² a Itálie. Smlouvu, zakládající ZEU, podepsala v roce 1954 VB, Francie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, SRN a Itálie. (Giegerich, Wallace 2010: 433) ZEU v dané situaci poskytla Francii záruky proti případnému zbrojení Německa, uspokojila snahy USA o jeho začlenění do evropského bezpečnostního systému. Později však význam ZEU klesal ve prospěch NATO.

Evropská integrace pokračovala přes vznik EHS a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM). Pozornost na bezpečnostní rozměr se znovu objevila na konci 50. let ve spojení s novým francouzským prezidentem, Charlesem de Gaullem. Prezidentrazil emancipační proces v zahraniční politice své země, jež by jí garantoval dostatečnou nezávislost i bezpečnost v mezinárodní rovině. Primárně šlo o nezávislost na NATO, potažmo USA. Francie prosazovala vlastní bezpečnostní sílu s možností izolovaného nasazení. „*Výstavba vlastní force de frappe - jaderné úderné síly - a soustředění na nezávislost vojenského potenciálu země vyústily v odchod Francie z vojenských struktur NATO, oznámený v březnu 1966.*“ (Schelle, Veselá, Vojáček, Hloušek 2007: 120) Odchodem země ze Severoatlantické aliance dal Ch. de Gaulle najevo nespokojenost s vlivem nadnárodních institucí v bezpečnostních otázkách. Avšak nabídl alternativu, která se promítla do koncepce známé jako Fouchetův plán.

¹² Zakládající smlouva ZEU ukončila okupační status západního Německa, čímž byla uznaná jeho suverenita a otevřena cesta do Severoatlantické aliance. Bezprostřední reakcí SSSR bylo vytvoření vlastního vojenského paktu, tzv. Varšavské smlouvy. (Schelle, Veselá, Vojáček, Hloušek 2007: 114)

Podstatou mělo být ustanovení „unie států“, která vycházela z mezivládního přístupu a jednomyslného rozhodování. Plán však představoval odklon od stávajících struktur, což se nelíbilo ostatním členským zemím, proto plán odmítly. Původní návrh byl upraven do nové podoby, ale ani tento plán nerozptýlil obavy členských států, předně hrozba oslabení vazeb uvnitř NATO a stáhnutí USA z Evropy. (Tiersky 2010: 6-7 a dále v textu; Wallace, Griegerich 2010: 433) Působení ES na mezinárodní scéně, podobně jako otázka politického sjednocení, nebyly neúspěchy Fouchetových plánů upozaděny, právě naopak. Prvním krokem ke koordinaci zahraničních politik členských zemí se uskutečnil v roce 1970 zřízením EPS, vycházející z doporučení Davignonovy zprávy.

EPS je systém pravidelných konzultací k důležitým otázkám mezinárodních vztahů. Jedná se o příklad mezivládního přístupu, agenda byla oddělena od komunitárních aktivit. Závěry, na kterých se země dohodly, měly jen poradní charakter. Proto lze EPS označit za volnější prvek integrace. (Van Oudenaren 2010: 17 a dále v textu) Jeho význam spočíval v tom, že Evropské společenství získalo systém pravidelných setkávání. Mezivládní přístup uspokojil členské státy, které nechtěly odklon od NATO, a zároveň reflektoval potřebu evropského bezpečnostního systému. Obecně lze konstatovat, že EPS nastartoval koordinaci a harmonizaci zahraničního směřování členských zemí, avšak bez právní opory ve smluvním dokumentu.

K významné změně v tomto ohledu došlo v polovině 80. let. Jak bylo zmíněno výše, zahraničně-politická spolupráce byla spojena s ekonomickou a hospodářskou integrací. Jelikož ve všech směrech postoupila integrace dopředu, bylo nutné svolat mezivládní konferenci k reformě institucí. Výsledkem byl JEA podepsaný v roce 1986. JEA je první smlouvou, která mění a doplňuje zakládající dokumenty ES. V bezpečnostní oblasti se země zavázaly formulovat a vytvářet společnou zahraniční politiku a koordinovat bezpečnostní postupy prostřednictvím vzájemných konzultací. (Had, Pinka 2001: 16-17; Jednotný evropský akt: hlava III., článek 30) Dříve separovaná agenda EPS se propojila se institucionální strukturou ES.

Součástí JEA byl požadavek přezkoumat, popř. zrevidovat, po pěti letech fungování části týkající se spolupráci v oblasti zahraniční politiky. Došlo k tomu dříve, již v roce 1989 rozhodla Evropská rada o svolání zvláštní mezivládní konference k projednávání otázek ohledně politické unie. Konference trvala déle než rok a byla ukončena přijetím Smlouvy o Evropské unii, známé také jako Maastrichtská smlouva. (Schelle, Veselá, Vojáček, Hloušek 2007: 141-142)

2.2. Institucionální zakotvení SZBP

SZBP vznikla současně s EU podpisem Maastrichtské smlouvy, která vstoupila v platnost roku 1993. Důvody pro užší spolupráci v zahraniční i bezpečnostní politice na přelomu 80. a 90. let byly dvojí. Jednak vývoj mezinárodní situace ovlivněný rozpadem komunistického bloku, následnou válkou v Jugoslávii, sjednocením Německa, ale taktéž válkou v Perském zálivu. Druhým aspektem bylo spuštění projektu jednotného vnitřního trhu, neboť společný postup v zahraničních věcech je propojený s obchodními styky prostřednictvím volného pohybu osob, služeb, zboží a kapitálu. (Dover 2007: 240, 243 a dále v textu)

S postupnou emancipací Unie v zahraniční a bezpečnostní sféře dochází k debatám o smyslu jiné evropské bezpečnostní struktury, ZEU. Pro další existenci ZEU bylo nezbytné najít pro ni využití, které by odráželo bezpečnostní potřebu, ale nekonkurovalo by strukturám NATO. V důsledku toho bylo znovu definováno pole její působnosti, do kterého nově spadá možnost zapojovat se do krizových operací. (Frank, Khol 2003: 21-22) Stvrdilo to prohlášení ministrů zvané jako Petersberská deklarace. Dokument stanovil účely, pro které bylo možné nasadit vojenské jednotky – humanitární a záchranné operace, mírové operace, operace týkající se krizového managementu, včetně prosazování míru.¹³ Vojenské jednotky byly poskytovány jak členskými zeměmi, tak z prostředků NATO na základě předchozí konzultace. (Petersberg declaration 1992: article II. 4) Tímto státy vyjádřily podporu transatlantickým vztahům. Deklarace transformovala ZEU na unijní nástroj pro humanitární mise a udržení míru, čímž se současně rozšířilo pole působnosti EU a určil směr jejího dalšího vývoje.

Maastrichtská smlouva vytvořila pilířovitou strukturu zastřešenou společným institucionálním rámcem. SZBP je zasvěcen II. pilíři, který je založen na mezivládním přístupu členských států. Články pojednávající o SZBP jsou obsaženy v hlavě V., která nahradila hlavu III. JEA o Evropské spolupráci v oblasti zahraniční politiky. Cíle SZBP jsou obrana společných hodnot, základních zájmů a nezávislosti Unie, posilování bezpečnosti EU a jejich členských zemí ve všech oblastech, podpora mezinárodní spolupráce, upevňování demokracie a právního státu či respektování lidských práv a základních hodnot. (Smlouva o Evropské unii 1992: Hlava V., čl. J1)

¹³ Reálně začala ZEU nově vytýčené úkoly plnit při poválečné obnově Bosny a Hercegoviny v letech 1994-1996, poté při policejní misi v Albánii v období 1997-2001, apod. (Frank, Khol 2003: 22).

Existence SZBP: „...nebrání rozvoji užší spolupráce mezi dvěma nebo více členskými státy na dvoustranné úrovni, v rámci ZEU a Atlantické aliance, pokud tato spolupráce není v rozporu se spoluprací upravenou v této hlavě ani ji nenarušuje“ (Tamtéž: Hlava V., čl. J4). Není tak narušena suverenita států v mezinárodní oblasti. Na druhou stranu: „Členské státy aktivně a bezvýhradně podporují zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v duchu loajality a vzájemné solidarity. Zdrží se jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy Unie nebo může snižovat účinnost jejího působení jako soudržné síly v mezinárodních vztazích.“ (Tamtéž: Hlava V., čl. J1)

Členské státy se prostřednictvím Rady navzájem informují a konzultují o důležitých bodech zahraničně-bezpečnostních vztahů, aby koordinací své činnosti uplatňovaly společný vliv. Rada může zaujmout společný postoj vždy, když uzná za nezbytné a členské státy to musí respektovat, tedy zajistit, aby jejich domácí politika byla v souladu s těmito postoji. Země se také zavázaly koordinovat svou činnost v mezinárodních organizacích. Na konferencích zastávají společné postoje. SZBP je realizována za pomoci dvou nástrojů - společné postoje a společné akce.

SZPB zahrnuje všechny aspekty, které se týkají bezpečnosti Unie, včetně budoucího vymezení rámce společné obranné politiky, která by časem mohla vést ke společné obraně. (Tamtéž: Hlava V., čl. J2, J4) Ačkoliv nově přijatá ustanovení byla krokem kupředu proti předcházejícímu stavu, nevyhovovala novým podmínkám v mezinárodním dění. Proto Unie využila mezivládní konferenci členských států v Amsterdamu, kde došlo k úpravám a zkvalitnění právního rámce SZBP.

Výsledkem reflexe nedostatků byla reforma provedená v Amsterdamské smlouvě na podzim roku 1997. Obecné vymezení cílů SZBP zůstalo v původní podobě, nově přibylo zachování integrity EU. Vzniká nový bezpečnostní nástroj - společná strategie, o které rozhoduje Evropská rada na základě konsensu mezi členskými státy. Společná strategie určuje cíle, období i prostředky, jež EU použije v daném případě. Ke změnám došlo i v rozhodovacích postupech SZBP, kdy do procesu přibyl princip konstruktivní absence, jež umožňuje vyslovit nesouhlas s akcí, aniž by se tím zablokoval celý proces rozhodování. Tím se celý proces stal pružnějším. V neposlední řadě smlouva zavádí funkci Vysokého zmocněnce pro SZBP, jež je jejím koordinátorem a reprezentantem navenek.

Amsterdamská smluvní revize rozvinula obranné aspekty SZBP, jenž Smlouva o EU zmiňovala jako možné budoucí alternativy. Nově se Unie hlásí k postupnému vymezování rámce společné obranné politiky, což by časem mohlo vést ke společné

obraně. Beze změny se neobešly ani vztahy mezi EU a ZEU. Ta je nedílnou součástí vývoje Unie a poskytuje jí přístup k operativním prostředkům zejména v oblasti humanitární a záchranné mise.¹⁴ (Amsterdamská smlouva 1997: hlava V., čl. J1-J18) Tímto krokem se do revizní smlouvy začlenily Petersberské úlohy - humanitární a záchranné mise k udržení míru, dále mise bojových jednotek pro řešení krize.

Během ratifikace Amsterdamské smlouvy, jež vstoupila v platnost 1. května 1999, došlo k posunu v zahraničně-politických vztazích, jež lze interpretovat jako postoupení od minimalistických tendencí v SZBP k jejímu prohloubení. Důvodem je krize a rozpad Jugoslávie, na jehož odvrácení neměla Unie žádný praktický dopad pro absenci účinných nástrojů. Během kosovského konfliktu zůstala EU odkázána na účasti OSN a NATO, což se odrazilo ve veřejném mínění v členských zemích. Lidé negativně reagovali na neschopnost Unie prosadit svá stanoviska. S tím se pojí druhý podnět ke změně nahlížení na SZBP, který je navázán na změnu stanovisek Francie a VB vůči SZBP. Obě země měly do té doby spíše rezervovanější postoje k bezpečnostní agendě.¹⁵

Změna situace přivedla členské státy k dohodě na rozvoji integrované bezpečnostní a obranné politiky EU, čímž vznikla EBOP. Po skončení Studené války došlo k promíchání vojenského a nevojenského rozměru bezpečnostní politiky. Dříve byla bezpečnostní politika takřka synonymem vojenské bezpečnosti, zajišťována suverénním národním státem. Po rozpadu bipolárního rozdělení je bezpečnostní politika předmětem rovněž mezinárodních organizací a integračních uskupení. (Smith 2001: 268-281; Frank 2002: 134-135)

Podnětem pro vytvoření EBOP byla neschopnost evropských států vypořádat se s bezpečnostními riziky ve svém okolí. Cílem byla vojenská spolupráce a zvládání humanitárních krizí v rámci širší SZBP. Ačkoliv má EBOP vojenské a bezpečnostní prvky, nejedná se výlučně o vojenskou složku SZBP. Ve skutečnosti se EBOP skládá spíše z civilních aktivit jako je policejní a justiční vzdělávání či reforma bezpečnostního sektoru. Orientuje se na udržení míru, předcházení konfliktům, řešení krizí a humanitární mise. (Mix 2013: 10) Vznikem EBOP se Unie stala schopnějším aktérem na mezinárodním poli.

¹⁴ Dále mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krizí, včetně prosazování míru (Amsterdamská smlouva 1997: hlava V, čl. J7).

¹⁵ Na konci roku 1998 došlo k dvoustrannému jednání mezi francouzským prezidentem Jacquem Chiracem a britským premiérem Tony Blairem. Výsledkem byla deklarace ze Saint-Malo, podle místa jednání, s výzvou k vytvoření společné evropské obrany a odpovídajícího zázemí včetně operačních nástrojů. (Dover 2007: 238, 244)

Další významný dokument, který se dotkl podoby SZBP, byl přijat na základě výsledků summitu v Nice v roce 2001. Z pohledu SZBL lze na smlouvu pohlížet jako na snahu o větší rychlost a pružnost reakcí v rámci. Smlouva upřesnila vztahy SZBP se ZEU, když stanovila vzájemnou spolupráci v oblasti vyzbrojování. Dokument otevřel možnost použít mechanismus posílené spolupráce, které mají chránit hodnoty Unie a sloužit jejím zájmům. Posílená spolupráce se týká jak společné akce, tak společného postoje. Zavádí Politický a bezpečnostní výbor, který je pověřen politickou kontrolou a strategickým řízením krizových operací. (Smlouva z Nice 2001: čl. 17, 25, 27a)

Rok po summitu v Nice byla přijata Laekenská deklarace, která zachycovala debatu ohledně budoucnosti EU. Deklarace stanovila klíčové problémy institucionální a politické reformy, které se měly řešit na Konventu o budoucnosti v Evropě. (Innovating European Studies 2001) Na Konvent navazovala mezivládní konference, jejímž společným výsledkem byl návrh Ústavní smlouvy pro EU (dále jen Ústavní smlouva). Z pohledu obranné politiky byl návrh důležitý kvůli doložce o vzájemné obraně a solidaritě.¹⁶ Ústavní smlouva nebyla, kvůli neúspěšnému referendu v Nizozemí a Francii a následné ratifikaci, přijata. (Van Oudenaren 2010: 29).

V roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která v řadě oblastí přejímala aspekty z návrhu Ústavní smlouvy. I tak přinesla řadu změn do fungování SZBP. Jedná se prozatím o poslední dokument pozměňující obsah zakládajících smluv Unie. Prostřednictvím ní dochází k začlenění Evropské rady mezi řádné orgány Unie. Evropská rada rozhoduje o strategických zájmech a cílech EU, což se dotýká SZBP i ostatní oblasti vnější činnosti Unie. Jedná se o nahrazení předchozích společných strategií. V souvislosti s tím, Lisabonská smlouva zavádí post stálého předsedy Evropské rady, který zastupuje Unii, aniž by tím byla dotčena další nově vzniklá funkce a to Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který je zároveň místopředsedou Evropské komise. Zřízením Vysokého představitele reaguje Unie na požadavek jednotné prezentace v aspektech, v nichž se střetávají zájmy členských států a EU. Nový post zajišťuje větší soudržnost, viditelnost a účinek vnější činnosti Unie, v neposlední řadě koordinuje a provádí SZBP a nově přejmenovanou SBOP. (Lisabonská smlouva 2007: čl.12, 13a, 28; Pecháček 2010: 5)

SBOP se tak stala nedílnou součástí SZBP a zajišťuje jí operativní schopnost vycházející z civilních a vojenských prostředků v případě: „...*společné akce v oblasti*

¹⁶ Oba aspekty budou rozebrány v šesté kapitole, protože se úzce dotýkají redefinici finské neutrality (pozn. autorky).

odzbrojení, humanitární a záchranné mise, poradní a pomocné mise ve vojenské oblasti, mise pro předcházení konfliktům a udržení míru, mise bojových sil k řešení krizí, včetně misí pro prosazování míru a stabilizačních operací po ukončení konfliktů. Všechny tyto mise mohou přispívat k boji proti terorismu, včetně podpory třetích zemí v boji proti terorismu na jejich území.“ (Lisabonská smlouva 2007: čl.28b) Vymezení představuje zároveň rozšíření Petersberských úloh z počátku 90. let, které byly do smluvního rámce EU začleněny Amsterdamskou smlouvou.

Zlomovou linií mezi SZBP a vnějšími vztahy EU jsou různé způsoby zapojení institucí a odlišný způsob rozhodování, čemuž odpovídalo původní rozdělení do prvního a druhého pilíře stanovené Maastrichtskou smlouvou. Lisabonská smlouva sice zrušila pilířovitou strukturu, ale ponechala specifická pravidla pro rozhodování v rámci SZBP, která spadají do sdílené pravomoci Unie a členských států. Rozhodování vychází z téměř ¹⁷ vždy jednomyslného hlasování. Role Evropské komise je omezena, na rozdíl od Evropského parlamentu, který nemá téměř žádný vliv, Evropský soudní dvůr je ze SZBP zcela vyloučen. Lisabonská smlouva ponechala konstruktivní absenci stanovenou Amsterdamskou smlouvou. (Pecháček 2010: 3-4, 9-10) Obecně lze konstatovat, že v rozhodovací proceduře, která bývá kritizovaná pro svou neefektivnost, nedošlo k žádné významné změně.

¹⁷ Výjimku tvoří rozhodování o procedurálních otázkách (Pecháček 2010: 9).

3. Historie Finska

Finové usilovali o samostatnost od druhé poloviny 19. stol. Rozhodujícím momentem se stala Velká říjnová revoluce v carském Rusku v roce 1917. Obavy finských parlamentních stran z možných kroků vůči zemi vyústily ve vyhlášení samostatnosti na konci téhož roku. Právě blízkost velmocenského Ruska se stal ústředím problémem samostatného finského státu. Definitivním potvrzením finské nezávislosti byla Tartuská dohoda v roce 1920.¹⁸ Díky ní byla země uznána ruskou stranou v hranicích bývalého Finského velkoknížectví. Dalším mezníkem vzájemných vztahů bylo uzavření Paktu o neútočení roku 1932.

Mladý stát se od svého vzniku snažil vyhýbat mezinárodním sporům, aby neohrozil svou potvrzenou nezávislost.¹⁹ V zahraniční politice usiloval nově vzniklý finský stát o získání pevné pozice prostřednictvím participace ve Společnosti národů (SN) a úzkou spoluprací s ostatními severskými zeměmi. Země přistoupila ke „skupině států Oslo“ a od poloviny 30. let se zúčastňovala pravidelných setkání ministrů zahraničních věcí severských zemí. Finsko nepřijalo návrhy SSSR na účast v kolektivní bezpečnosti a připojilo se k izolacionistické politice neutrálních skandinávských zemí. Vojenská spolupráce mezi severskými zeměmi však nevznikla. V rámci skandinávské spolupráci byla země mimořádně iniciativní, nejvíce kooperovala se Švédskem. (Jutikkala, Pirinen 2001: 233-250; Zwettler 1984: 52)

V roce 1938 započala spolupráce Finska a Švédska na posílení obrany Ålanských ostrovů, důležité námořní křižovatky. SSSR k tomu zaujalo negativní stanovisko, což mělo za následek stažení Švédska a osamocené Finsko muselo rezignovat. „*Pro Finsko to neznamenal strategickou porážku pouze na místní úrovni, avšak toto rozhodnutí mělo dalekosáhlejší důsledky: finská zahraniční politika se ocitla v totální izolaci, což i Sovětský svaz považoval za mnohem důležitější než osud ostrovů.*“ (Jutikkala, Pirinen 2001: 249) Finské snahy však poměrně brzy přerušila Druhá světová válka. Během této historické etapy sváděla země válečné konflikty se SSSR v letech 1939-1940 (Zimní válka) a 1941-1944 (Pokračovací válka). Pro pochopení neutrální politiky Finska je nutné tyto konflikty nastínit.

¹⁸ V témže roce se země stala členem SN, k němuž vzhlížela s nadějí, že ho ochrání před východním sousedem (Jutikkala, Pirinen 2001: 247).

¹⁹ Např. v roce 1922 země odmítla dohodu mezi tzv. „okrajovými státy“ (Polsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva) týkající se společné obrany proti možnému ruskému revizionismu (Jutikkala, Pirinen 2001: 246).

Zimní válka byla výsledkem tajné dohody mezi SSSR a Německem, tzv. paktu Ribbentrop-Molotov, v němž si J. Stalin s A. Hitlerem rozdělili sféry vlivu. Finsko a celé Pobaltí připadlo pod sovětský dohled. To však odmítlo požadavky SSSR, čímž poskytlo záminku pro vpád sovětských vojsk. Ačkoliv se díky specifickým přírodním a klimatickým podmínkám dařilo finské straně vzdorovat čtyři měsíce, početně i technicky lépe vybavená sovětská strana válku vyhrála. Uzavřené příměří znamenalo podstoupení finské Karélie spolu s pronajmutí poloostrova Hanko pro sovětské účely. (Tamtéž: 255-258)

V roce 1941 začalo druhé dějství konfliktu se SSSR pod názvem Pokračovací válka. Finsko umožnilo německým jednotkám průchod přes své území. Německá strana využila výhodné pozice a z finského Laponska vedla útok na Sovětský svaz. Finsko využilo nastalé situace a rozhodlo se získat zpět to, co ztratilo při předešlé Zimní válce – kromě území také dodržování podmínek příměří, které Sovětský svaz porušoval (hrozilo nebezpečí, že se SSSR bude vměšovat do vnitřních i vnějších záležitostí Finska a tím ohrozí nezávislost země). Země vnímala Pokračovací válku se SSSR odděleně od Druhé světové války, jako vlastní obranný boj. Dle této zásady jednalo s německou stranou, výsledkem čehož nebyla mezi oběma státy uzavřená spojenecká smlouva nebo formální aliance.

Pokračovací válka trvala déle než předešlý konflikt a Finové v ní prokázali stejnou houževnatost. Sovětský tlak však nepolevoval, až nakonec Finsko přijalo mírovou smlouvu, která zachovala hranice v tom rozdělení, v jakém byly stanoveny po Zimní válce. Navíc byly Finsku vyměřeny vysoké válečné reparace. (Richter 2006: 313-408; Jutikkala, Pirinen 2001: 250-262) Dohoda obsahovala požadavek stažení německých jednotek v určitém termínu. Vojáci, kteří by přesto zůstali na Finském území, museli být internováni. Stahování vojsk však nebylo dostatečně rychlé a nastaly středy mezi finskou a německou armádou, čímž se země zařadila de facto mezi státy bojující proti Německu. Počínající konflikt se finská strana zpočátku snažila poklidně vyřešit, ale bez výsledků. Tím započala Laponská válka, v níž se podařilo většinu německých jednotek vyhnat v dubnu roku 1945. Mírové podmínky byly stanoveny ve smlouvě podepsané v Paříži o dva roky později. (Jutikkala, Pirinen 2001: 261-262) Ačkoli Finsko v Zimní i Pokračovací válce prohrálo a podmínky příměří byly velmi tvrdé, země si uchovala svou nezávislost a svobodu mimo sféru Východního bloku.

Vysvětlení toho, proč si Sovětský svaz zemi nepodrobil podobně jako státy ve východní Evropě se různí. Jedním z faktorů mohl být finský odpor, který sověty

překvapil během obou válek. Také přítomnost silné antikomunistické nálady či ekonomické důvody v podobě placení válečných reparací sovětské straně. Částečně k tomu přispěla i geopolitická pozice Finska, v níž byl kladen důraz na příslušnost země k severským státům, čímž se země vyhnula zahrnutí do východního označení Evropy. (Maude 1976: 26; Finsko) Významnou roli sehrál také nový zahraničně-politický kurz Finska v druhé polovině 40. let. Od vzniku samostatného státu byla finská zahraniční politika orientovaná spíše na západní Evropu. Tento trend je patrný především v bezpečnostní politice let 1940-1941, kdy Finsko umožnilo vstup německým jednotkám na své území při jejich tažení na SSSR.

Finská reprezentace vyhodnotila dosavadní vývoj zahraničního směřování za neúspěšnou (po porážce Německa nebylo možné dál setrvat ve společném spojení proti SSSR) a aliance se SSSR byla nemyslitelná.²⁰ Jediným východiskem bylo potvrzení a setrvání v neutrálním postavení, které bylo však doprovázeno uspokojením sovětských bezpečnostních zájmů. Ztělesněním nové finské cesty se stal prezident J. K. Paasikivi, který se ujal úřadu v roce 1946. (Finsko) Jeho cílem bylo udržet finskou nezávislost. Hlavním bodem „Paasikiviho linie“ zahraniční politiky bylo přesvědčení, že SSSR má bezpečnostní zájmy vůči finskému státu, kterému tak nezbyvá nic jiného, než je respektovat. Pouze ohleduplnost vůči sovětským zájmům zajistí Finsku vlastní zahraniční i vnitrostátní postavení. Linie spočívala v posílení všeobecného názoru, že nová zahraniční politika je správná vzhledem k její užitečnosti, pod kterou byla míněna realizace sblížení se sovětským sousedem. Příkladem politického kurzu bylo odmítnutí americké pomoci v podobě Marshallova plánu, který by sice pomohl zemi v poválečné situaci, ale v očích Sovětského svazu by znamenal politický závazek vůči Západu. Krátce po odmítnutí plánu byl SSSR připraven ratifikovat mírovou smlouvu s Finskem. (Jutikkala, Pirinen 2001: 264). Nově přijatá politická koncepce tedy v sobě přinášela řadu kompromisů, ale uhájila cennou samostatnost.

Počátkem roku 1948 zůstávalo Finsko mimo skupinu států, které uzavřely Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci se SSSR. Změna nastala v únoru téhož roku, kdy byl dokument stvrzen finským podpisem, avšak s daleko mírnějším obsahem než u zemí východní Evropy. Smlouva: „*Finy pouze zavazovala*

²⁰ Finsko se nemohlo spolehnout na vlastní obranné schopnosti. Právo udržovat silnou pozemní obranu bylo omezeno Pařížskou mírovou smlouvou z roku 1947, která redukovala počet vojáků i vojenského vybavení. (Himanen 2003: 20)

ke konzultacím se sovětskou vládou v případě zahraniční hrozby jejich zemí a k obraně její celistvosti.“ (Mastný 2001: 55) Ačkoliv smlouva neobsahuje slovo „neutralita“, lze jí vnímat jako začátek finské cesty k neutralitě.

V roce 1956 nastoupil do prezidentského úřadu U. K. Kekkonen, což pro zemi mělo dvojitý význam. U. K. Kekkonova politika zdárně navázala na neutrální koncepci svého předchůdce, ale celkově posunula směřování země směrem ke svému východnímu sousedovi. Pro poválečný vývoj Finska se v odborné literatuře používá termín „Paasikiviho-Kekkonova linie“. Koncepty obou prezidentů se však lišily. *„Zatímco Paasikiviho linie usilovala pouze o vymýcení manifestace ‚zdeděného‘ antisovětismu a navíc jen z důvodu národní bezpečnosti, Kekkonenova linie prosazovala aktivní spolupráci se Sovětským svazem a redukcí napětí mezi Východem a Západem. Kekkonenova politika byla politika ústupků.*“ (Finsko)

Ačkoliv prezident U. K. Kekkonen udržoval osobní přátelské vztahy se sovětským vedením, dodržoval nepsané pravidlo neúčastnit se žádných mezinárodních aktivit, jenž by mohl SSSR vyhodnotit za nebezpečné. Finsko například odmítlo členství v Nordeku,²¹ což bylo vnímáno jako první krok ke vstupu do Evropského hospodářského společenství (EHS). Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci byla v roce 1970 obnovena ve stejném znění, avšak její úvodní část obsahující finskou neutralitu, byla ve společných komuniké utlumena. V roce 1973 uzavřelo Finsko smlouvu s EHS. Vztahy s východním sousedem byly následně kompenzovány přijetím do východoevropské hospodářské organizace RVHP. Pozici země na mezinárodní scéně posílila po konání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách v roce 1975. Podnět vzešel ze strany Sovětského svazu, což prezident U. K. Kekkonen nadšeně přijal. Západní tento krok uvítaly z toho důvodu, že by prostřednictvím konference mohly prosadit dodržování lidských práv ve Východním bloku. (Zwetter 1984: 70-71; Jutikkala, Pirinen 2001: 270-274)

3.1. Formování zahraniční politiky

V poválečné zahraniční politice Finska, známé jako Paasikivo-Kekkonova linie, jsou obsaženy dva paralelní přístupy, pozitivní a negativní. Pozitivní přístup národní strategie reprezentují opakované pokusy přesvědčit Moskvu o Finské náklonnosti a dobré víře v partnerství. Zároveň odmítání pomoci potenciálnímu nebo reálnému nepříteli Sovětského svazu. To vše prostřednictvím jak vnitrostátní, tak zahraniční

²¹ Projekt severoevropského hospodářského trhu (Zwetter 1984: 71).

politiky. Naopak obranná politika spadá do druhého, negativního, přístupu národní strategie, jenž má podpůrný charakter. Dominanci pozitivního přístupu nad negativním je možné spatřit i v předválečném období. Země se soustředila na otázku věrohodnosti neutrality namísto vytváření vojenské opory. (Karsh 1988: 138-139, 144)

Rozborem prezidentství J. K. Paasikiviho a U. K. Kekkona se zabývá řada článků a jelikož se jedná o zásadní postavy poválečného vývoje země, jsou předmětem vzájemného porovnávání i kritiky. Jedním takový je autor Vesa Vares a jeho článek *The Western Powers and Finland during the Cold War: What was Finlandization*. Podle kritiků U. K. Kekkonen nechal Sovětský svaz zasahovat do vnitrostátních záležitostí Finska, což bylo něco, čemuž se Paasikivi dokázal vyhnout. Nicméně oba využívali sovětské karty k získání politické hegemonie v zemi. Jednou z nejvýraznějších výtek na úřad druhého finského prezidenta je, že propagoval přátelství se SSSR jakožto čest a nikoli jako nepohodlnou nutnost. Jedině silná prozápadní nálada finské společnosti mohla zabránit U. K. Kekkonovi zajít ve spolupráci se SSSR příliš daleko.

Zajímavým pohledem na problematiku je vztah Západu k Finsku v této době. Země nebyla pro Západ životně důležitá. O Finsku se neuvažovalo ani jako o možném členu v NATO, jelikož bylo považováno za součást Východního bloku (čemuž se sami Finové usilovně bránili). V průběhu 60. let se tento pohled mění a vnímání U. K. Kekkona i celého Finska se na Západě zlepšilo. Bylo to dáno novou fází Studené války, nastoupila nová generace diplomatů a mezinárodní vývoj se ubíral lepší cestou, než se očekávalo. Finsko se nestalo satelitním státem Východního bloku, naopak se vydalo cestou integrace. (Vares 2011: 151, 158)

Paasikiviho-Kekkonově linii se přezdívalo most mezi Východem a Západem. Finsko balancovalo mezi oběma aktéry Studené války, aby si neznepřátelilo ani jednoho z nich. Tato strategie byla vnímána jako jediná možná pro ochranění nezávislého statusu země. Této specifické formě politiky *détendé* se začalo říkat *finlandizace*. Jedná se o stav, kdy je především zahraniční politika ²² menšího státu přizpůsobována postojům a bezpečnostním zájmům silnějšímu státu. Finlandizace však není podřízený stav menšího státu, kdy jeho zahraniční směřování reaguje na zájmy velmoci. I přes omezené možnosti si Finsko udrželo značně nezávislou zahraniční politiku. (Evans, Newnham 1998: 171; Austin 1996: 1-2) Z pojmu se postupem času stal teoretický koncept, který se odpoutal od původního finsko-ruského zaměření a začal být používán

²² S pravděpodobností rozšíření velmocenského vlivu i do vnitrostátních záležitostí (Evans, Newnham 1998: 171).

i v jiných případech.²³ G. Maude o tom mluví jako o mírnější cestě sovětizace (Maude 1976: 45).

Příkladem finlandizace může být reakce na rozdělení Německa v roce 1949. Uznání západního a východního Německa bylo v rétorice J. Stalina automatické přihlášení se k západnímu bloku. Z toho důvodu zvolila finská diplomacie jiný krok a to neuznání ani jednoho německého státu. Finské ambasády na obou územích byly zrušeny a nahrazeny obchodními misemi, jež neoficiálně vykonávaly diplomatické funkce. Finsko tímto postojem dalo najevo, že odmítá uzнат východní Německo jako suverénní stát, což bylo stěžejní pro SRN a zároveň částečně uklidnilo SSSR neuznáním Západního Německa. Tento stav trval až do roku 1972. (Jakobson 1998: 65; Maude 1976: 80-81)

Počátek 90. let s sebou přinesl změnu mezinárodního uspořádání. Rozpad Sovětského svazu a s tím spojený konec bipolárního uspořádání znamenal také změnu vztahů mezi Finskem a nástupnickým Ruskem. Při vyhlášení konce Studené války přijal sovětský prezident Michail Gorbačov²⁴ finský výklad o neutralitě. Finská vláda vyhlásila konec omezení svých vojenských sil obsažených v Pařížské mírové smlouvě. Finský ministerský předseda, Esko Aho, vybízel k opětovnému projednání dohody uzavřené se SSSR. Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z roku 1948 byla zrušena, ale na důkaz přetrvávající důvěry byla podepsaná nová Dohoda, která již neobsahovala článek o vojenské pomoci. Finsko se připojilo k Evropskému sdružení volného obchodu (EFTA)²⁵ a začaly být projednávány podmínky členství v evropských strukturách. Poté, co se finští občané vyslovili v referendu pro vstup do EU, stala ze země v roce 1995 jejím členem. (Austin 1996: 8; Jitikkala, Pirinen 2001: 274-275; Raunio, Tiilikainen 2003: 137) Finsko se vymanilo ze sovětského/ruského dohledu a možného vstupu cizích vojsk na své území. Zároveň země ujistila svého východního souseda o pokračující spolupráci a vykročila směrem k evropské integraci.

²³ Sami Finové vnímají označení finlandizace spíše negativně, popř. ve věcné rovině jako nutnou politickou shodu se Sovětským svazem (Rosputinský 2010: 97).

²⁴ Za vlády Nikity Chruščova SSSR přijal Finy proklamovanou neutralitu, naopak Leonid Brežněv jí odmítal (Jutikkala, Pirinen 2001: 270-271; Finsko).

²⁵ Žádost o členství země podala v roce 1961 (Jutikkala, Pirinen 2001: 270).

Nový zahraniční kurz lze označit pojmem *westernizace*, který vyjadřuje směřování zahraniční politik Finska po konci Studené války.²⁶ Cílem nové politiky byl vstup do evropských struktur, čímž se země chtěla distancovat od předchozí politiky finlandizace. Tu tedy nelze pominout při pochopení důvodů pro vstup země do EU. Naopak na ní lze nahlížet jako na klíčový faktor. (Moisio 2008: 77-78) S. Moisio, autor, který se zabývá proměnou politik finlandizace s westernizací, definuje čtyři rysy vzájemného propojení.

Za prvé, země se chtěla zbavit negativní konotace, která převažovala v nahlížení Západních států na období finlandizace. Za druhé, pokud by se Finsko nevydalo cestou integrace, přetrvávaly by spekulace o jeho pozici v Evropě. Vliv geopolitiky i dědictví finlandizace však zemi nedovolily být mimo unijní struktury, protože by se tím potvrdil pozůstatek Ruského vlivu. Načasování vstupu do EU považuje S. Moisio za třetí faktor. Finsko, jakožto země náležející mezi severské země, se muselo připojit spolu se Švédskem v roce 1995. Kdyby počkalo např. do roku 2004 a vstoupilo do EU s řadou postkomunistických východních států, rovněž by se tím Finsko zařadilo mezi země zatížené dědictvím sovětizace. Poslední rys v sobě obsahuje filosofický náhled. Buď se země bude podílet na integraci a tím potvrdí své místo v Evropě, nebo zůstane na okraji a zpřetrhá tak vazby se Západem. (Tamtéž: 88-89)

²⁶ Orientaci země k západnímu směřování lze však rozeznat mnohem dříve. V období Zimní války vybízel Carl Gustav Mannerheim k obraně západních hodnot před amorálním Východem (Moisio 2008: 81).

4. Základní aspekty neutrality

Pojem neutralita je odvozen z latinského slova *neuter*, což lze vyložit jako *ani jedno, ani druhé*. Mezinárodní právo vnímá neutralitu jako politické postavení země, které nejen že se neúčastní válečného konfliktu, ale nestrannou pozici zaujímá i vůči válčícím stranám. Jedná se o: „*dobrovolné či uložené postavení státu, který se nevměšuje do konfliktů jiných zemí, stojí mimo světová mocenská uskupení, nevytváří nic, co by vyzývalo k nepřátelství či k nepřátelství přispívalo.*“ (Kopecký 1968: 5) Neutrální postavení je ostatními státy buď smluvně uznáváno a garantováno, nebo může být odsouhlaseno mlčky. Stát má také stanovená práva a povinnosti, které byly poprvé zakotveny v Haagských konvencích z roku 1907.

Politika neutrality je označována i jako politika pozitivní či aktivní a má specificky vyhraněnou protiválečnou podobu – země odmítá spoluúčast ve vojenských aliancích a nabádá ostatní aktéry k mírové spolupráci. Cílem tohoto přístupu je zajistit nezávislost země. Omezení účasti na vojenských konfliktech je spojené s omezením výdajů na zbrojení, přičemž jsou tyto prostředky uplatňovány při rozvíjení státu. (Kopecký 1968: 5-6)

Existuje více způsobů jak nahlížet a zkoumat neutralitu. Jednotlivé její definice a aplikace na konkrétní zemi se liší, někdy si i pojmově odporují. Je to dáno jak rozdílným přístupem, tak i obsahem samotné neutrality, která se mění v závislosti na aktuálním vývoji mezinárodní situace. Nelze najít dva stejné neutrální státy ve stejném časovém období. Stejně tak je málo pravděpodobné, že by neutralita daného státu zůstala do delší časový úsek neměnná. (Karsh 1988: 21-22, 26) Autorka se přiklání k výkladu neutrality jako o mezinárodně-právním vyjádření stavu, který je akceptován mezinárodním společenstvím.

Realizace neutrální politiky vyplívá z vnitropolitického, ekonomického, hospodářského stavu země, ale také z jeho zahraničních vztahů a politických událostí. Rozhodující úlohu při poskytování mezinárodních záruk hrají především světové velmoci, ale také skupiny států. Lze konstatovat, že neutrální orientace dané země záleží spíše na strategických zájmech velmocí, než na přání obyvatel. Je však důležité zmínit, že neutralita neznamená politickou izolovanost.

Země inklinují k mezinárodním systémům, hospodářským nebo bezpečnostním uskupením, které jsou jim příbuzné, a spolupráce s nimi neodporuje charakteru státního

zřízení.²⁷ (Kopecký 1968: 19-21) Zajímavý je postoj OSN k neutralitě. Charta OSN zavazuje členy k účasti v kolektivním odporu proti agresorovi. Článek 48 předpokládá kolektivní činnost ke splnění rozhodnutí Rady bezpečnosti (od všech členů nebo jen některých, v závislosti na tom, jak určí sama Rada bezpečnosti). (Charta OSN 1945: kapitola VI, kapitola VII) Tímto způsobem OSN v podstatě ohraničuje sféru neutrálních členů, avšak jejich existenci nevylučuje.

V otázce pojmu neutrality panují dva základní postoje. Za prvé, snaha o definování společného obsahu neutrality pro každou zemi, jenž realizuje tento druh zahraniční nebo bezpečnostní politiky. Za druhé, tvrzení, že neutralita sama o sobě neexistuje, pouze jednotlivé neutrality navzájem se lišící obsahem. (Rostupinský 2010: 11) Z logiky věci vyplývá, že autoři předkládají různé výklady neutrality včetně její klasifikace, proto neexistuje všeobecně jednotná definice. Následující rozdělení je však nejrozšířenější a představuje tři základní druhy - obyčejnou vojenskou neutralitu, trvalou neutralitu a faktickou neutralitu.

Obyčejnou vojenskou neutralitou, jinak dočasnou nebo prostou neutralitou, se rozumí absence státu ve válečném konfliktu. K vytvoření prosté neutrality postačuje jednostranné prohlášení státu po vypuknutí konfliktu. V případě, že konflikt skončí, nebo pokud se země rozhodne do války vstoupit, nebo pokud bude obsazeno cizími vojsky či se na jeho území odehraje část bojů, tak neutralita takového státu zaniká. (Ganjuškin 1961: 13)

Trvalá neutralita není v rozporu se suverenitou a nezávislostí státu, pouze ve vnější sféře je země vázána jistými pravidly, např. zřeknutí se práva na účasti v budoucím ozbrojeném konfliktu, stejně jako povinnost neposkytovat své území pro potřeby cizích jednotek. Stát je vázán neutrálním postojem i v době míru. Jedná se o právní status určitého státu. Od dočasné neutrality se liší dobou trvání a právním základem, který nalézá v právu mírovém. Přirozenou výjimkou je vlastní obrana. (Karsh 1988: 26-27; Šturma 1998: 13 a dále v textu)

Faktická neutralita se vyznačuje dlouhodobostí v uplatňování neutrální politiky (což je shodný znak s trvalou neutralitou), ale zároveň nedostatkem mezinárodněprávního zakotvení. Tento druh neutrality mají země, které dříve vyhlásily a trvale uplatňují politiku neutrality nebo neúčast ve vojenských aliancích, avšak

²⁷ Některé z neutrálních států se zároveň podílejí na programu Partnerství pro mír (Euractiv 2006).

bez smluvního uznání. Tento případ lépe vystihuje označení *nezúčastněnost*, než přímo neutralita. (Šturma 1998: 15-16)

Ačkoli jsou neutrální státy uznávanými aktéry mezinárodních vztahů, často je na ně nahlíženo s pochybami, zda budou adekvátně plnit práva a povinnosti vyplývající z mezinárodního práva. Neutrální státy se potýkají s otázkou slučitelnosti jejich bezpečnostních otázek se členstvím v Evropských strukturách, přičemž bývají pod dvojnásobným tlakem. Ze strany svých občanů, kteří potlačení či úplné odstranění neutrality odmítají. A ze strany Evropských institucí i členských států z obavy, že státy nebudou plnohodnotným členem společného bezpečnostního systému. Podobný úhel pohledu lze spojit se členstvím v NATO či postojem k ozbrojené humanitární intervenci a preventivní obraně. V souvislosti s tím, se objevuje diskuze nad budoucností neutrality a možnosti jejího zániku. (Rosputinský 2010: 10)

4.1. Finská neutralita

Hlavním cílem zahraniční politiky malého státu, což je případ Finska, je ochrana státní nezávislosti. Proto se musí adaptovat na vnější vývoj a v některých případech přijmout takové podmínky, které výrazně limitují jeho postavení v mezinárodním prostředí. Postavení Finska bylo specifické díky bezprostřední blízkosti Sovětského svazu, se kterým byl v letech 1939 až 1944 ve válečném konfliktu. Finská poválečná politika měla za cíl získat a udržet sovětskou důvěru v zemi, jako pokojného souseda. (Törngren 1961: 601-604) Právě toto budování důvěry, v rámci vlastní bezpečnosti, přivedl zemi v roce 1948 ke Smlouvě o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci (dále jen Smlouva).²⁸ Smlouva představuje základ finské neutrality, která vychází z preambule obsahující klauzuli neutrality vyjádřenou slovy: „*s ohledem na finskou snahu zůstat mimo konflikt velmocí.*“ (Rosputinský 2010: 96)

Sovětský svaz se podpisem smlouvy zavazuje poskytnout zemi potřebnou pomoc v případě napadení Německem nebo jiným, s Německem spolupracujícím, státem. Finsko je zavázáno pomoci SSSR pouze tehdy, dojde-li k útoku přes finské území tedy v případě porušení nedotknutelnosti Finska. (Ganjuškin 1961: 33) Faktem zůstává, že smlouva nebyla koncipovaná jako mezinárodně-právní základ jakékoliv formy neutrality. Z toho důvodu zde není zcela jednoznačně definovaná. O neutralitě Finska lze podle některých autorů mluvit až od období 50. let. V roce 1956 se prezident U. K. Kekkonen poprvé zmínil o neutrální koncepci s odkazem na zmíněnou Smlouvou

²⁸ Smlouva byla prodloužena v letech 1955 a 1970 (Rosputinský 2010: 95-96).

z roku 1948. V tomto smyslu měla zahraniční politika za cíl zachování státní svrchovanosti spolu s udržením dobrých sousedských vztahů se SSSR, ale také se Západními státy.²⁹ Potvrzení neutrality lze dále sledovat v sovětsko-finském komuniké z roku 1958. Finská neutralita je v něm definována jako snaha o odstranění neshod v mezinárodním systému a naopak přispění ke shodě a sblížení národů.

Kvůli komplikovanému vztahu se Sovětským svazem se finská neutralita lišila od neutrality Švédska, Rakouska či Švýcarska. Finský případ je specifický tím, že uznání uvedené v tzv. klauzuly neutrality jiným státem, je z právního hlediska minimálním možným vyjádřením neutrálního statusu. Přičemž se od jiných neutrálních států liší tím, že může skončit na základě Smlouvy z roku 1948, pokud vznikne omezená obranná aliance mezi Finskem a SSSR v případě agrese vůči jednomu z nich. Dané vojenské závazky, pravděpodobně kvůli geopolitickým a historickým důvodům, nebyly žádným státem považované za neslučitelné s neutrální politikou. (Rozputinský 2010: 96-97; Ganjuškin 1961: 57)

V důsledku válečných konfliktů (Zimní válka, Pokračovací válka, válka o Laponsko), kterých se země účastnila v časovém období Druhé světové války nelze Finsko považovat za neutrální ve smyslu mezinárodního práva, tj. zůstat mimo ozbrojený konflikt. V poválečných letech země zastávala proaktivní pozice v mezinárodních vztazích a do té míry, do jaké jí umožňovala nastavená zahraniční koncepce. Finsko tím chtělo kompenzovat nepřesný a svým způsobem kompromitující základ své neutrality. Dalším rysem finské zahraniční politiky je důraz na kontinuitu a logický vývoj v reakci na mezinárodní situaci. (Rosputinský 2010: 96-97; Himanen 2003: 19-20; Palosaari 2011: 13)

Finsko je, na základě výše představeného rozdělení, zástupcem faktické neutrality, přesněji řečeno spadá mezi nezúčastněné státy (Šturma 1998: 16). Neutralita každé země vychází z místních podmínek, historického vývoje a geopolitického postavení. U. K. Kekkonen na poznámku o stavu finské neutrality odpověděl: „*Existuje tolik druhů neutrality, kolik je neutrálních států*“ (Raymond 1997: 126). Tvzení vyplývá z politické reality, která je pro každou zemi odlišná a mnohvrstevnatá, čímž se znesnadňuje určení „správné“ podoby neutrality.

Přetrvávající spory o územní celistvost, bezpečnost, politickou a ekonomickou nezávislost udržují finsko-ruské vztahy napjaté. Země upravilo svou zahraniční politiku

²⁹ Mezi další prvky U. K. Kekkonovi myšlenky „aktivní neutrality“ patřilo i podporující postoj k OSN (Gassen 2009: 54).

v závislosti na měnícím se mezinárodním i regionálním prostředí. „*Více tak spoléhá na výběr strategií a správného načasování reakce na ruské hrozby. Celkově lze říci, že vztahy s Finska s carským Ruskem, Sovětským svazem a Ruskou federací byly úspěšné díky jeho strategii sebeobrany.*“ (Vinayaraj 2011: 276) Vzájemné vztahy mezi oběma sousedy jsou složité, ale nejedná se zjednodušeně jen o války a nepřátelství. Obě země jsou si navzájem důležité, proto nemají jinou možnost, než vztahy postupně zlepšovat.

Finsko lze považovat za úspěšné neutrální státy. Jeho neutralita byla ostatními aktéry mezinárodního prostředí nejen akceptována a uznána jako osobitá zahraničně-politická koncepce, ale také reálně respektovaná. Bezpečnostní politika Finska odráží kontinuitu, ve které hraje primární roli přizpůsobení se aktuálním podmínkám a zároveň využití dostupných možností pro uhájení vlastní zájmů. Vzhledem k tomu, lze ve finské politice rozeznat realistickou tradici v oblasti bezpečnosti. I z toho důvodu byla transformace zahraniční politiky v 90. letech vnímána pod úhlem adaptace na daný vývoj situace než na porušení tradičního neutrálního rysu země. A výše zmíněná westernizace pojímalala členství v EU jako prostor pro ukotvení nezávislosti Finska. Přispívá k tomu i fakt, že sami Finové nevnímají neutralitu jako součást jejich národnosti, jako je tomu třeba ve Švédsku nebo Švýcarsku. (Moisio 2008: 89; Rosputinský 2010: 74; Himanen 2003: 20-21) Finské členství v EU lze vnímat jako historické zadostiučinění.

5. Finské působení v EU

5.1. Příprava na členství

Finsko udržovalo vztahy se Západem i během Studené války, do jisté míry se zapojilo i do západoevropských struktur. Avšak jen v ekonomické sféře, v zahraničních věcech byla země navázána na Sovětský svaz. Míra propojení obou zemí se projevila po pádu železné opony, kdy finská ekonomika, vlivem rozpadu SSSR, zaznamenala propad. (Ingebriksen 2006: 46). Na druhou stranu se zemi otevřely dveře do probíhající evropské integrace, která jí umožnila krizi překonat. Důležitým faktorem v tomto směru bylo členství země v EFTA (finský export byl na organizaci závislý), v Radě Evropy a Evropském hospodářském prostoru (EHS). (Raunio, Tiilikainen 2003: 12, 29) Členství v EU bylo bráno jako logický krok do evropského prostoru, v němž Finsko mělo ekonomické vazby.

Důvody pro členství země v Unii nejsou pouze ekonomické. Svou roli hraje geopolitika a historický vývoj vztahů se sousedním Ruskem, jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách. Následník U. K. Kekkona v postu prezidenta, Mauno Koivisto, prohlásil, že primárním důvodem pro vstup do EU byla bezpečnost země, s čímž se ztotožnila i většina obyvatel. (Gassen 2009: 55) Finsko tak přeorientovalo své zahraniční směřování na státy a organizace z původně Západního bloku. S. Moisio vnímá finské zapojení do unijních struktur jako vyjádření regionální identity. Připojením země k EU se změní její geopolitická situace, jež se, dle chápání Finů, přiblíží k západní Evropě. Finové cítili sounáležitost se státy v tomto regionu, proto členství v EU vnímali jako dovršení a potvrzení integrace se Západem. (Moisio 2008: 85-86) Z tohoto pohledu se základem finské integrace stalo sdílení identity. Finové nechtěli zůstat okrajovým státem bez možnosti ovlivnit vývoj v Evropě, naopak se chtěli plně zapojit do rozhodovacího procesu.

Žádost o členství podala země v roce 1992. V souvislosti s tím bylo naplánováno referendum o dva roky později. Výše zmíněné faktory (ekonomika, geopolitika, bezpečnost) rezonovaly v předvolební kampani. Ve výsledném hlasování podpořilo vstup do EU 57 % voličů a země se stala plnoprávným členem k 1. lednu 1995. (Raunio, Tiilikainen 2003: 12) Hlavním problémem Finska během vstupních rozhovorů bylo zemědělství, v otázce bezpečnostní a zahraniční politiky země nepožadovala žádné výjimky. (Kaniok 2003: 118, 131)

Finský přístup k evropské integraci lze označit za pragmatický a konstruktivní. Po rozhodnutí severovýchodních zemí (Finsko, Švédsko, Norsko) zapojit se do evropské integrace, spousta komentátorů očekávala, že země budou zastávat společný postoj – spíše pasivní přístup ke členství a z toho vyplývající povinnosti. Finsko vychází z federalistické tradice, proto se očekávalo, že bude zaujímat rezistentní stanovisko v případě budoucího rozšíření pravomocí Unie. Podobné úsudky se ukázaly jako nesprávné a finskou politiku lze označit za dlouhodobě pro-integrační. (Raunio, Tiilikainen 2003: 38, 13 a dále v textu)

5.2. Finský vliv na zahraniční dimenzi EU

Finsko se vstupem do EU přijalo druhý pilíř ve formě SZBP a s tím spojenou obrannou politikou. Ve znění maastrichtské smlouvy je obsažena možnost: „...*budoucího vymezení rámce společné obranné politiky, která by časem mohla vést ke společné obraně*“ (Smlouva o EU 1992: Hlava V., čl. J4). To však, dle předsedy finské vlády v roce 1994 Esko Aho, nebylo v rozporu s neutrální koncepcí, přesně s neúčastí ve vojenských aliancích a nezávislou a spolehlivou finskou obranou.

Mezivládní konference v roce 1996 rozebírala otázku vzájemných vztahů mezi EU a ZEU. Maastrichtská smlouva zmiňovala ZEU jako integrální součást Unie, ale bez bližší specifikace. Skupina členských států navrhovala plné začlenění ZEU do unijních struktur, což by znamenalo společnou vojenskou obranu. Proti tomu vystoupilo Finsko, ale i VB a Dánsko. Kompromisní řešení přinesla Amsterdamská smlouva. Úsilím Finska³⁰ bylo docíleno zahrnutí Petersberských úloh do revizní smlouvy. Unijní obrana se díky tomu rozšířila o rozměr humanitárních a záchranných misí, krizového managementu či udržení míru. (Gassen 2009: 55)

Důvody pro iniciativu lze rozdělit následovně. Za první: „*Zvládání krizí bylo aktivitou, která nečinila těmto státům (Finsku a Švédsku – pozn. autorky) větší vnitropolitické problémy (měly s ní určitou zkušenost) a patřila k těm populárnějším vojenským aktivitám*“ (Khol et al. 2002: 127). Návrh začlenit humanitární mise do působnosti evropské obranné politiky byl pro Finsko atraktivní i z toho důvodu, že primární odpovědnost za mezinárodní mír a bezpečnost zůstávalo na rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN. (Gassen 2009: 55) Za třetí, Finsko, stejně tak jako Švédsko, mělo zkušenosti ze ZEU z pozice pozorovatelských států, jimiž se staly v roce 1995.

³⁰ Ve spolupráci se Švédskem (Gassen 2009: 55).

ZEU rozšířilo svou působnost o Petersberské úlohy na počátku 90. let a jelikož se jednalo o aspekt nevylučující se s finskou neutrální koncepcí, snažila se ho země prosadit i do roviny EU jako alternativní formu k rozvoji vojenské složky. (WEU Secretariat General 2000; Gassen 2009: 55) Finsko tímto krokem ukázalo snahu podpořit oblast krizového řízení EU.

Země, spolu se Švédskem a Dánskem, se aktivně podílela na procesu přijetí Amsterdamské smlouvy. Výsledný podpis lze přičíst za úspěch právě těmto severským státům. Aktivní roli Finska v oblasti SZBP a s tím spojené aspekty lze odůvodnit neúčastí v Severoatlantické alianci. Proto bylo pro zemi stěžejní, aby Unie disponovala vlastní obrannou politikou, která by Finsku poskytovala bezpečnostní záruky, avšak bez nutnosti opuštění neutrální koncepce. Kromě toho země zdůrazňovala potřebu takových obranných struktur, do nichž by se mohly zapojit i neutrální státy. (Raunio, Tiilikainen 2003: kapitola 7)

Rozpadem Sovětského svazu se proměnila geopolitika severní Evropy. Vstupem Finska do EU se posunula hranice Unie, čímž vznikl požadavek pro lepší koordinaci vztahů v tomto regionu, především s novým přímým sousedem Ruskem. Tohoto prostoru využilo právě Finsko, které stálo na počátku platformy zvané jako Severní dimenze. Jedná se o specifickou regionální integraci mezi EU a třetími státy v tomto regionu.

Koncept byl poprvé předmětem diskuze v období příprav referenda ohledně vstupu Finska, Švédska a Norska do EU v roce 1994. Jeho charakter vystihl prezident Finska Martti Ahtisaari následovně: *„Jako nový člen, Finsko přispěje severskou dimenzí do struktur EU. Budeme jednat ve shodě s našimi hodnotami, kterými jsou rovnost, sociální spravedlnost a demokracie, stejně jako respekt k životnímu prostředí a podpora volného obchodu. Toto jsou hodnoty sdílené všemi Skandinávskými zeměmi. Důležitou částí severské dimenze je 800 mil pozemních hranic s Ruskem. Hodláme této možnosti využít a přinést nové iniciativy a zdroje ekonomických vztahů napříč hranicemi. Věříme, že navážeme hlubší spolupráci v oblasti energetiky, životního prostředí a jaderné bezpečnosti.“* (The Northern Dimension: A Finnish Perspective 2006: 10)

Po vstupu země do Unie představil Severní dimenzi jako možnou politiku EU finský premiér Paavo Lipponen v září roku 1997 v Rovaniemi na konferenci o Barentsově moři. Ještě téhož roku, Evropská rada na zasedání v Lucemburku přijala finský návrh, včetně požadavků ze strany Evropské komise, a rozhodla o přípravě

průběžné zprávy pro nadcházející zasedání. (The Northern Dimension: A Finnish Perspective 2006: 7-8, 11-12)

Zprávu předložila Evropská komise ke konci roku 1998. Severská dimenze byla identifikována jako širší rámec vztahů s cílem zefektivnit stávající aktivity a nástroje spolupráce v regionu. Samotná Evropská komise měla stěžejní úlohu pro vytváření priorit a cílů iniciativy. Specifickým rysem je partnerský přístup v oblasti bezpečnosti, stability a udržitelného rozvoje. Důraz je kladen na potencionální hrozby pocházející ze severozápadní části Ruska, tj. odlišný životní standart, otázka ochrany životního prostředí a jaderná bezpečnost. (European Commission 1998: part I-III) Konkrétní kroky však ve zprávě chybí.

Specifikace vzájemné spolupráce nebyla představena ani v nadcházejícím roce 1999, kdy byla na summitu v Helsinkách dimenze oficiálně potvrzena.³¹ Evropská rada sice pověřila Komisi o vypracování akčního plánu v oblasti vnějších vztahů a přeshraničních otázkách, ale bez přesnějšího zadání. (European Council 1999: čl. 62) Akční plán 2000-2003 pro Severní dimenzi obsahoval dvě části. Horizontální, která připomínala hlavní problémy spojené se severním regionem,³² prioritní zájmy a akce schválené partnerskými zeměmi, dále pak právní, institucionální a finanční rámec pro aktivity Severní dimenze. Druhý, operační rámec, stanovil cíle a perspektivy pro oblasti spolupráce, v nichž se očekávalo největší prohloubení.³³ Iniciativa byla implementována na základě již existujících programů. (Council of EU 2000: part I; The Northern Dimension: A Finnish Perspective 2006: 8) V rámci dílčích cílů byly vytýčené konkrétní zájmy, ale opět bez strategických kroků.

V podobné rovině se nesl i druhý akční plán 2004-2006. Plán se vytvářel na pozadí vstupu Polska, Estonska, Lotyšska a Litvy do EU, což byly země spadající pod sféru Severní dimenze. Akční plán se snažil specifikovat oblasti spolupráce a s tím spojené nástroje a postupy, jak bylo vytýkáno předchozí variantě. Nově vznikla tzv. průřezová témata, do kterých, kromě Kaliningradského území, spadala i Arktická část. (Arche, Etzold 2008: 6) Ani druhý plán neposkytl reálnější kroky pro lepší spolupráci a koordinaci vzájemných vztahů. Absence řádného vymezení platformy se ukázalo jako zásadní problém pro budoucí fungování.

³¹ Partnerskými zeměmi byly Rusko, Island, Norsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko (Raunio, Tiilikainen 2003: 117).

³² Např. environmentální problémy, doprava, energie a obnovitelné zdroje, veřejné zdraví, potírání kriminality, oblast Kaliningradu (Council of EU 2000: part II).

³³ Např. infrastruktura energetických zdrojů či telekomunikace a informační společnost (Council of EU 2000: part III).

Severní dimenze se z původní ambiciózní pozice přeměnila do spíše stagnujícího projektu bez reálného nastavení strategický kroků. Pro její budoucí setrvání byla nezbytná reforma. Jelikož se jednalo o finskou politickou iniciativu, bylo oživení spjato s druhým předsednictvím Finska Radě EU v roce 2006. Země pořádala řadu konferencí s partnerskými zeměmi, s nimiž připravovala podklady. Výslednými dokumenty se staly Political Declaration on Northern Dimension Policy a Northern Dimension Policy Framework Document, jež byly schváleny na summitu v Helsinkách ke konci finského předsednictví. (Archer, Etzold 2008: 6, 16 a dále v textu) Tímto byla odstartována nová podoba Severní dimenze.

Severní dimenze je nástroj pro spolupráci mezi EU a jejími členy a partnerskými zeměmi Ruskem, Islandem a Norskem. Pozorovatelskými zeměmi jsou USA a Kanada. Cílem platformy je podporovat udržitelný rozvoj, stabilitu, prosperitu a bezpečnost v severní části Evropy. Severní dimenze posilují pozitivní provázanost mezi Ruskem a EU a zabraňuje vzniku nových rozdělovacích linií. (Northern Dimension Policy Framework Document 2006: 1-4) Nová podoba dimenze se liší tím, že je více orientovaná na multilaterální rovinu namísto předešlého EU-centrického zaměření. Politická deklarace poprvé představuje Severní dimenzi jako jednu ze společných politik Unie. Členské země EU, Rusko, Norsko a Island jsou rovnocennými partnery se společnou odpovědností. Členové dimenze rozvíjejí spolupráci v rámci dvou již existujících partnerství - Severní dimenze pro environmentální spolupráci a Partnerství Severní dimenze v oblasti veřejného zdraví a sociálního blahobytu. (Political Declaration on the Northern Dimension Policy 2006: 1-2)

Dimenze se díky úpravám posunula směrem k mezivládnímu charakteru rozhodování a spolupráce. O obsahu iniciativy nerozhoduje pouze Evropská komise, ale také partnerské země. Díky tomu se Severská dimenze stala skutečně společnou regionální politikou Unie. (Haukkala 2010: 163-164) Pozměňující dokumenty nové podoby Severské dimenze sebou nesou pozitivní i negativní aspekty. Mezi první zmíněné se řadí trvalejší politický charakter iniciativy. Na druhou stranu, právě politický ráz deklarace ubírá jejímu technickému rozměru, což může mít vliv na efektivitu spolupráce. (Arche, Etzold 2008: 21) Ztráta funkčnosti platformy by novou podobu Severní dimenze mohla odsoudit ke stejnému osudu jako první iniciativu, čili k příliš vágnímu cíli s nedostatečnými kroky k jeho realizaci.

5.3. Předsednictví Rady EU v letech 1999 a 2006

Finsko se ujalo rotujícího předsednictví Rady EU již dvakrát. Poprvé jen čtyři roky po svém vstupu do EU, tj. v druhé polovině roku 1999. Následně v roce 2006, rovněž v období červen - prosinec. Ačkoliv se k prvnímu úřadování země dostala relativně brzy po svém vstupu do Unie, lze její fungování označit za zdařilé. Finsko využilo své mediační schopnosti a prokázalo, že i přes neutrální status dokáže být přínosným členem Unie.

Prioritou prvního finského předsednictví bylo zvýšit vliv EU jako globálního hráče. Finská vláda měla zájem o silnou Unii na mezinárodní scéně, což by zemi zajistilo kýženou bezpečnost. Proto země investovala do rozvoje krizového managementu EU, jakožto nového prvku obranné politiky. *„Další úkol, který si Finsko stanovilo, se týkal institucionálního uspořádání SZBP a to v podpoře soudržnosti ve vnějších operacích EU.“* (Raunio, Tiilikainen 2003: 117) Právě efektivita a soudržnost rozhodování patří mezi administrativní principy, které severské země podporují. (Tamtéž: 117) Finsko, během svého působení v čele Rady EU, posílil severský aspekt, který Unie získala po přijetí Finska a Švédska. Promítlo se to do iniciativy Severní dimenze, viz výše.

Z mezinárodního hlediska bylo předsednictví zatíženo situací na západním Balkáně a vztahy s Ruskem. Finsko zahájilo implementaci Paktu o stabilitě pro jihovýchodní Evropu. Konflikt v Kosovu se ukázal jako stěžejní pro přínos Finska k rozvoji obranné politiky EU. Země stála na počátku diskuze o vzniku nové agendy pro obnovu Kosova. Finský prezident, M. Ahtisaari,³⁴ byl zahrnut do mírového vyjednávání, byl jmenován velvyslancem EU pro Kosovo, a jeho zájmy podporovaly USA, Rusko, Německo i Francie. (Gassen 2009: 56) Díky svému úsilí přispěl jak ke zvýšení finské reputace v mezinárodním prostředí, tak k tradičnímu působení Finska v mírových misích.

Vzhledem k historickým zkušenostem se Finsko rozhodlo pro podporu vazeb mezi EU a Ruskem. V rámci Společné strategie pro Rusko, finští představitelé předkládali návrhy pracovních programů pro posílení demokracie a tržní ekonomiky

³⁴ M. Ahtisaari byl zvolen prvním finským prezidentem v přímé volbě v roce 1994, tedy před vstupem země do EU. Přispěl k vybudování pozice Finska jako mediátorské země, což bylo dáno jeho dlouholetým působením coby vyjednavač OSN v řadě mezinárodních konfliktů, např. v Namibii, Severním Irsku, v indonéské provincii Aceh. V roce 2008 se stal laureátem Nobelovy ceny míru. (BBC news 2008)

v sousední zemi. (Raunio, Tiilikainen 2003: 122) V neposlední řadě k utužení vztahů přispěla již zmíněná Severní dimenze.

V souvislosti s krizí na Balkáně se rozpoutala debata ohledně rozvoje obranné politiky EU (časové období diskuze koresponduje s průběhem řízení k Amsterdamské smlouvě). Unie nebyla schopna efektivně reagovat na nastalou situaci, což byl podnět pro Francii a VB k sepsání deklarace ze Saint-Malo. Obsahem bylo prohlášení o potřebě vlastní unijní vojenské kapacity pro rychlejší řešení krizových situací či mírových misí. Projekt byl oficiálně schválen na následujícím summitu v Kolíně nad Rýnem a finské předsednictví mělo iniciativu uvést v život.

Země se ocitla v situaci, kdy musela jako malá neutrální země dokázat, že je hodna předsednictví a přispět k rozvoji této nové struktury EU. Avšak politické dopady obranného projektu mohly být pro zemi kontroverzní, jelikož se dotýkaly citlivé oblasti zahraniční politiky. Finsko se rozhodlo pro podporu těch oblastí EBOP, které nebyly v rozporu s vlastní neutrální koncepcí, tj. rozvoj autonomních kapacit Unie pro krizový management, kvalitativní i kvantitativní stanovení cílů včetně jejich časového rozvrhu. (Dover 2007: 241-243; Khol et al. 2002: 129)

Ke konci předsednictví se konal Summit v Helsinkách, na němž členské státy poprvé konkretizovaly unijní vojenské kapacity. Rozhodnutí vešlo ve známost pod názvem Evropský základní cíl, tzv. Helsinkí Headline Goal. Členské státy souhlasily s vytvořením vojenských a civilních jednotek, které budou schopny operovat v rámci humanitárních záchranných misí, misí k udržení míru, krizového managementu, včetně nastolování míru. (Gassen 2009: 56) Z finského pohledu bylo toto rozhodnutí v návaznosti na Amsterdamskou smlouvu a úspěch se začleněním Petersberských úloh. Deklarace ze Saint-Malo spolu s Helsinkí Headline Goal stojí na počátku fungování bezpečnostní a obranné politiky EU.

Druhé finské období v čele Rady EU v jistých aspektech navazovalo na úřadování v roce 1999, avšak celková atmosféra mezinárodního prostředí se změnila. Finsko předsedalo rozšířené Unii, v níž rostly proti-unijní nálady, a snaha činit zásadní rozhodnutí se z EU vytrácela. (Karvonen 2006) Priority finského předsednictví jsou ovlivněny: „...*Operačním programem Rady pro rok 2006 z prosince loňského roku, vypracovaným ve spolupráci s Rakouskem na bázi prvního strategického Víceletého programu pro léta 2004-2006, připraveného šestici zemí, které v tomto časovém rozmezí měly EU postupně předsedat - Irsko, Nizozemí, Lucembursko, Velká Británie, Rakousko a Finsko.*“ (Velvyslanectví Finské republiky v České republice 2006)

Z pohledu zahraniční a bezpečnostní koncepce EU se země zaměřila na rozvinutí zahraniční aktivity Unie a posílení efektivity rozhodovacích postupů v policejních a trestních záležitostech.³⁵ Externí vztahy EU měly být posíleny v rámci již existujících programů. Finsko se opět soustředilo na vztahy se západním Balkánem a kvůli konci platnosti Dohody o partnerství a spolupráci (APC) s Ruskem rovněž na tuto zemi. Finsko dovedlo k implementaci Strategii související s předcházením terorismu, přičemž hlavní důraz byl kladen na předcházení radikalizaci terorismu a náboru nových členů teroristických buněk. (Velvyslanectví Finské republiky v České republice)

Po východním rozšíření EU v roce 2004 se pozice Finska v Unii změnila. Země již nebyla jediným členem sousedícím s Ruskem. Tím byla ohrožena její specifická pozice v utváření vzájemných vztahů. Probíhalo nové jednání o ACP, jehož základní body měly být diskutovány na summitu EU a Ruska v listopadu 2006. Formální přijetí dohody však zkomplikovala polská vláda. Polsko hrozilo vetováním návrhu, pokud Rusko nezruší omezení uvalené na dovoz polského masa. ACP tedy nebyla podepsána během finského předsednictví, což vyvolalo zklamání na finské straně. Země po úspěšném neformálním summitu, s prezidentem Ruska Vladimírem Putinem v říjnu téhož roku, měla ambice dosáhnout i na novou ACP, čímž by si pojistila vyjednávací pozici s Ruskem mezi členskými zeměmi.

Další významnou oblastí jednání se stala Severní dimenze. Iniciativa, jež byla zahájena právě prvním finským předsednictvím, nedosahovala požadovaného efektu. Nedostatečné konzultace, absence reálných výsledků a rostoucí opozice v Rusku vedla k diskuzi o reformě. Severní dimenze je finský přínos pro politiku EU vůči Rusku, proto byla jedním z prioritních bodů předsednictví a obnovená podoba (viz výše) byla vnímaná jako úspěch. (Ojanen, Vouhula 2007: 19-20)

S ohledem na EBOP Finsko pokračovalo v probíhajících operacích. Mezi nejdůležitější mise patřily civilní operace krizového managementu v Kosovu. Co se týče institucionálních změn EBOP, země se soustředila na lepší koordinaci civilní a vojenské složky. V případě budování vojenských kapacit je předsednickou zemí aktivně sledován vývoj nastavený v Headline Goal 2010,³⁶ zatímco předešlé Helsinky Headline Goal se stanou východiskem pro práci v oblasti civilního krizového

³⁵ Finsko bylo uváděno jako příklad členské země s nejlepší spolupráci mezi policejní složkou, celní správou a pohraničními kontrolami (Velvyslanectví Finské republiky v České republice 2006).

³⁶ Evropská rada přijala v létě 2004 nové Headline Goal 2010. Dokument rozšiřuje Petersberské úlohy např. o společné operace za účelem odzbrojení. EU v témže období zavádí Evropskou obrannou agenturu (umožňuje koordinaci několika operací různé intenzity a záměru) a bojové skupiny. V roce 2007 byly ustanoveny Síly rychlé reakce EU. (Weiss 2006: 6)

managementu. Cílem je vytvoření společných bojových skupin. Nový plán sleduje Evropskou bezpečnostní strategii, změny v životním prostředí, vývoj technologií a reaguje na zkušenosti z prvních operací vedených EU. Členské země se zavázaly, že do roku 2010 budou disponovat řadou nástrojů pro operace krizového managementu, tj. humanitární a záchranné mise, operace na odzbrojení, poradenství a podpora třetím zemím v boji proti terorismu a při bezpečnostních reformách, peacekeeping, použití bojových jednotek v krizovém managementu a při nastolování míru. (Cabinet Committee on European Union Affairs 2006: 14-15; Prime Minister's Office 2004: 51) Postoj Finska k závazkům z Headline Goal 2010 je kladný. Požadavek na vytvoření bojových skupin je vnímán jako nezbytný krok při vývoji krizového managementu.

6. Proměny finské neutrality na základě vývoje SZBP

Finská zahraniční politika se, v období Studené války, vyznačovala selektivní účastí v mezinárodních organizacích. Země byla posledním (západním) státem, který vstoupil do Severské rady (1955), OECD (1968), EFTA (1986), či Rady Evropy (1989). V každém případě zdůrazňovala, že žádné ze členství nebude mít vliv na jeho neutrální politiku. (Khol et al. 2002: 125) I tak se země účastnila mezinárodního dění, především v oblasti mírové politiky pod záštitou OSN, a soustředila se na udržování míru a budování pomyslného mostu mezi Východem a Západem. Tento přístup napomáhal vytvářet a udržet identitu malého a neutrálního státu. Účast na peacekeepingových misích přidávala na důvěryhodnosti Finska v očích západních států. Ve světové politice se vyhýbalo stanoviskům, která by se vztahovala k postojům hlavním protagonistům bipolárního rozdělení. (Palosaari 2013: 372)

V období podání žádosti o členství do EU opět vyvstanul problém s neutralitou. Finsko bylo obviňováno z alibismu - země bude členem EU se všemi právy, ale bude očekávat pochopení od ostatních členů pro svou specifickou obrannou koncepci, a tím pádem země nebude ochotna podílet se na všech obranných aktivitách v evropské komunitě. Naštěstí pro Finsko, členy EU se staly i jiné tradičně neutrální státy, jako Rakousko či Švédsko, a nedůvěra se rozptýlila. (Austin 1996: 12) Nicméně skutečnost, že členství s sebou nese i závazky ke společné obranné politice, vnesla pochybnosti do neutrální zahraniční politiky země.

Ochotu přiblížit se evropskému prostředí země ukázala během přípravy na vstup do EU. Některé obranné aspekty SZBP byly ve finské politice vnímány odlišně od spolukandidátských zemí, Rakouska a Švédska. Ačkoliv společným rysem těchto zemí byla neutralita a na všechny bylo nahlíženo jako na okrajové státy, Finsko prošlo nejvýraznější změnou. Tradice neutrality byla v oficiálních dokumentech pozměněna závazkem zapojení se do evropské integrace za ponechání vojenské neangažovanosti. Změna postojů bývá označována za obrat z Východu na Západ. (Haukkala, Ojanen 2011: 150 - 164) Země svým přístupem ukázala, předně ve vztahu k západní Evropě, že je poválečná Paasikiviho-Kekkonenova politická linie překonaná. (Raunio, Tiilikainen 2003: 38, 13 a dále v textu)

Na základě čtvrté kapitoly o neutralitě lze konstatovat, že Finsko se prostřednictvím konzistentního chování snažilo dokázat mezinárodnímu společenství, že je hodno neutrálního statusu. Po pádu železné opony se uvolnila atmosféra a země získala prostor pro novou etapu svého zahraničního působení. Přesto se neodpoutala od vztahů s Ruskem, které nadále stavěla na vysokou příčku v zahraničních zájmech i jako člen Unie.

T. Palossari, v publikaci *The Art of Adaptation. A study on the Europeanization of Finland's foreign and security policy*, rozdělil změnu finské zahraniční koncepce do tří časových úseků korespondující s přípravou země na vstup do EU a jeho následného působení jako řadového člena.

- Období 1994-1996: obrat země k aktivnímu a pragmatickému přístupu
- Období 1997-2002: konec nestrannosti Finska v konfliktech mezi EU a třetí stranou
- Období 2003-2007: ani neutralita ani neúčast v aliancích

Na počátku 90. let, kdy se země připravovala na členství v EU, razila finská vláda politiku „tvrdého jádra neutrality“. Finsko přijalo obrannou dimenzi, jak byla formulovaná v Maastrichtské smlouvě, ale nepřidala se k Severoatlantické alianci. Vláda výslovně uvedla, že vojenská neúčast a nezávislá obrana je prioritní oblastí pro zemi i přes členství v Unii. (Himanen 2003: 21) Evropská komise na druhou stranu požadovala záruky, že vstup země do EU nebude mít vliv na rozvoj SZBP, včetně možnosti společné obrany. Jak bylo poznamenáno v předchozí kapitole, finští politici v kompatibilitě neutrality a členství v evropských strukturách nespatořovali problém, nicméně muselo dojít ke změně politické rétoriky.

Země během vyjednávání o vlastním členství podporovala evropské integraci kroky, což se projevilo na interpretaci zahraniční koncepce: „*Zmínky o prohlubování spolupráce jako hrozby suverenity, nezávislosti a autonomní politice byly potlačeny ve prospěch nové argumentace zdůrazňující jejich roli při získání většího vlivu a účasti při rozhodnutích, které by se jinak ocitly mimo finský dosah.*“ (Khol et al. 2002: 126) EU byla nově vnímaná jako nástroj, který ovlivňuje budoucí směřování Evropy. Finská účast ve strukturách byla nezbytná pro zabezpečení státních zájmů v oblasti zahraničně-bezpečnostní.

Finsko se úpravou vnímání neutrality snažilo zvětšit vlastní manévrovací prostor. Proto do národních zahraničně-politických struktur zahrnuje bezpečnostní politiku a členství v EU jako jeden ze základních pilířů. Nicméně podniknuté kroky nesměly být příliš radikální, aby nedošlo k popuzení finské společnosti. Z toho důvodu byl pojem vojenského nezapojení interpretován velmi flexibilně, aby mohl obsáhnout možné budoucí ozbrojené složky Unie, vojenskou spolupráci v mírových operacích, popř. i prohlubující spolupráci země s NATO. Finští představitelé tento krok podpořili tím, že vojenská neúčast není cíl sám o sobě a SZBP je nástroj pro zabezpečení stability v severní Evropě. (Tamtéž: 127-128)

Logicky nejvýraznější vliv unijních struktur na Finsko lze pozorovat po jeho rozšíření řady členských zemí, což odpovídá druhému časovému úseku od T. Palosaariho. Změny v zahraniční koncepci bezprostředně po podpisu Maastrichtské smlouvy jsou z finského pohledu součástí dlouhodobého a postupného vývoje. Nicméně přetrvávající argument finských politiků o možné shodě neutrality s aktivitami SZBP není dále únosný. (Palosaari 2011: kapitola 5) Finský ministr obrany shrnul změnu následovně: „*Finsko již není neutrální zemí, ale politický spojenec a vojensky nezúčastněný aktér*“ (Palosaari 2013: 357).

V souvislosti s aktivitami Finska jakožto nového člena EU se pojí změna v nahlížení na SZBP. Nejedná se již o nástroj pro podpoření stability v regionu, tedy o vnější strukturu, která je využívána pro bezpečnostní záměry. Nově je SZBP vnímána jako integrální prvek národního diskursu. V tomto ohledu je SZBP nejen strukturou pro reakci na bezpečnostní vývoj, ale rovněž prvek sebeidentifikace. (Palosaari 2011: kapitola 5)

Vliv členství v EU lze pozorovat i na novele finské Ústavy z roku 2000, která změnila národní rozhodovací struktury v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Nově se rozlišuje mezi „tradiční zahraniční politikou“, která spadá pod kompetence prezidenta (ve spolupráci s vládou), a „záležitosti EU“ jež jsou doménou vlády. Důvodem, proč došlo k posílení postu předsedy vlády, je vstup země do EU.³⁷ Jelikož premiér zastupoval zemi v unijních záležitostech, bylo přirozené, aby k tomu měl odpovídající mandát. (Tamtéž: 74-75)

³⁷ T. Palosaari však připouští názor, že změna Ústavy není dána výlučně vstupem země do EU. Nelze vyloučit, že by ke změně nedošlo bez členství, pouze vlivem mezinárodního vývoje a postavení Finska v něm. (Palosaari 2011: 75)

Po přistoupení země do EU se původně bilaterální vztahy s evropskými státy staly součástí interní unijní spolupráce. Z toho důvodu byly vyňaty ze sféry zahraničních kompetencí prezidenta a ministerstva zahraničí. Více pravomocí v evropských záležitostech naopak získala vláda, premiér a sektorová ministerstva. Oblast evropských záležitostí získala více pozornosti na úkor zúžené zahraniční politiky, které se však rozrostla o nová témata i oblasti zájmu, např. oblast Středomoří nebo Blízký východ. (Haukkala and Ojanen 2011: 153; Palossari 2011: 74-75)

Poslední stanovený termín, 2003–2007, lze spojit s rozvojem EBOP³⁸ (po přijetí Lisabonské smlouvy došlo ke změně názvu na SBOP) jakožto nástroje používaného pro krizový management. Maastrichtská smlouva obsahovala možnost rozvinout obrannou politiku, ale po celá 90. léta to představovalo spíše vzdálený cíl než reálný projekt, což vyhovovalo vojensky neangažovanému Finsku. Situace se pro zemi zlepšila, když v Amsterdamu bylo rozhodnuto o rozšíření evropské operační činnosti o krizové řízení, avšak bez závazku o vyslání obranných sil členských států či klauzule o kolektivní obraně. Nově rozšířená sféra působení nečinila Finsku praktický ani politický problém. Změna nastala po britsko-francouzském jednání v Saint-Malo a rozhodnutí ze summitu v Kolíně nad Rýnem o vybudování struktury EBOP. (Khol et al. 2002: 128-129)

Ačkoliv se zpočátku země stavěla k rozvoji EBOP rezervovaně, finská vláda ji postupně dokázala transformovat do národního obranného kurzu a stala se podporovatelem společné obranné politiky. Finsko nadále není jediný aktér při tvorbě zahraniční a bezpečnostní politiky, ale při její realizaci spolupracuje s EU. Finská armáda se navíc musí vyvíjet takovým způsobem, aby země byla aktivním členem v bezpečnostní komunitě EU (Prime Minister's Office 2004: part 5) V institucionální rovině upřednostňuje země mezivládní prvky EBOP, vyvážení a rozdělení vojenské a civilní složky či zajištění role předsednického státu v nových orgánech EBOP (které by mohl řídit i Vysoký představitel pro SZBP). Požadavky odrážejí severský charakter politiky, která cílí na udržení vlivu menších i neutrálních států spolu se zachováním mezivládního přístupu.³⁹ (Khol et al. 2002:130)

³⁸ Evropští vojáci byly v rámci operace EBOP poprvé nasazeni v Makedonii v roce 2003 i za Finského příspěví (Palossari 2011: kapitola 6).

³⁹ Jedním z důvodů, které přiměly Finy přehodnotit svůj názor na EBOP bylo zvolení finského generála Gustava Hägglanda předsedou Vojenského výboru EU v roce 2001 (Khol 2002: 130).

Téma obranné politiky rezonuje v návrhu Ústavní smlouvy a to v podobě vzájemné obrany a doložky o solidaritě. Vzniká nesoulad mezi podobou krizového managementu EU a finské peacekeepingové legislativy, čímž se překládaný návrh stává neslučitelný s neutrálním postavením. (Palosaari 2011: kapitola 6) Vláda předložila zprávu, v níž odmítá vznik strukturované spolupráce a institutu společné obrany.⁴⁰ V obou případech Finsko vidělo nebezpeční vzniku příliš uzavřené skupiny členských států, což by poškodilo věrohodnost celé Unie. Situace v období diskuze o Ústavní smlouvě podrobila finský přístup zkoušce, neboť země by, v případě prosazení strukturované spolupráce, těžce přispívala k vojenským operacím. (Himanen 2003: 23-25)

Finsko, ve spolupráci s dalšími neutrálními státy (Rakousko, Irsko, Švédsko) předložilo alternativu, jež by sporné části Ústavní smlouvy nahradila, a to začlenění vojenské operace pod čl. 51 Charty OSN.⁴¹ Důraz byl kladen na zachování charakteru pomoci jako nepovinné. (Hummer 2006: 67) Návrh neutrálních zemí byl úspěšný jen z části. Klauzule o vzájemné obraně byla začleněna do Ústavní smlouvy jako obligatorní, ale zároveň byl prosazen jakýsi ochranný prvek - členové Unie jsou povinni pomoci takovým způsobem, který nečiní zásadní problém obranné politice každého z nich a jsou v souladu se článkem 51 Charty OSN. Tím pádem se pomoc limitovala zahraničním nastavením každého členského státu, ve finském případě je ohraničena konceptem vojenské neangažovanosti. Finsko v důsledku toho znovu pozměnilo charakter vlastní politiky a deklaruje, že není členem žádné vojenské aliance, proto rozvíjí svou bezpečnost jako nezúčastněná země. (Palosaari 2013 A: 17-19).

Problematika doložky o solidaritě uvádí společný postup a akce. „*Unie uvede do pohotovosti veškeré nástroje, které má k dispozici, včetně vojenských prostředků poskytnutých členskými státy, aby: a) odvrátila teroristickou hrozbu na území členských států; chránila před případným teroristickým útokem demokratické instituce a civilní obyvatelstvo; poskytla členskému státu pomoc na jeho území v případě teroristického útoku, pokud o to požádají jeho politické orgány;*

⁴⁰ V případě společné obrany, byla v návrhu smlouvy uvedena možnost pro skupinu členských států navázat užší obrannou spolupráci. Pokud by minimálně jedna třetina zemí souhlasila se společnou obranou, byl by jejich postup v souladu s ustanovením, avšak by mohlo nastat rozdělení bezpečnostní identity Unie. (Himanen 2003: 24)

⁴¹ „*Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti...*“ (Charta OSN 1945: kapitola VII., čl. 51).

b) poskytla členskému státu pomoc na jeho území v případě přírodní nebo člověkem způsobené pohromy, pokud o to požádají jeho politické orgány.“ (Eur-lex 2007: čl. 188R) Finský postoj k doložce byl bezproblémový. Země vítala maximalizaci prostředků za účelem prevence. (Palossari 2013 A: 17-18)

Ačkoliv návrh Ústavní smlouvy neprošel ratifikací, dohodnuté pasáže se promítly do Lisabonské smlouvy. Podpis a ratifikace dokumentu nebyl ze strany Finska problematický, neboť většina sporných bodů byla vyřešena v právě rámci diskuze o ústavním návrhu. Změny, které jsou finskou stranou přijaty, jsou vnímány jako součást vývoje národní obrany. Finsko akceptovalo strukturu EBOP/ SBOP, včetně obranných plánů, dodatku o solidaritě, civilní i vojenské složky krizového řízení a ustanovení bojových skupin. Přesto, že země v oficiálních stanoviscích deklaruje svou aktivní a plnou podporu na výkonu bezpečnostní politiky EU, v domácím prostředí převládá názor, že EU není vojenskou organizací. Unie pouze přispívá k bezpečnosti za pomoci různých nástrojů a struktur, např. poskytnutí bezpečnostní komunity. (Palosaari 2011: kapitola 6)

Zajímavým faktorem vývoje neutrální koncepce po vstupu do EU je postupné opuštění požadavku na konsensus. Důraz na shodu v zahraničním směřování a jeho hodnotu ve finském domácím prostředí ztrácí na důležitosti. Členství slouží jako důležitý prvek v rekonstrukci státní identity, který navíc přináší nové aspekty – minimalistické vnímání vojenského nezapojení, podpora EU, peacekeeping jako aktivní účast na krizovém řízení pod záštitou Unie, EBOP/ SBOP jako součást finské identity.

Tradiční finské postoje v zahraniční politice nebyly definovány pouze neutrální koncepcí. Země využila historických zkušeností (jako malé, neutrální zemi) a v 90. letech se začala aktivně podílet na řešení konfliktů. Mediace se stala jedním z nástrojů finské diplomacie. (Tamtéž: 11-18 a dále v textu) Země velkou měrou přispěla k rozvoji struktury mezinárodního vyjednávání, podporuje institucionalizované jednání, např. prostřednictvím platformy *The Group of Friends of Mediation*, který založila spolu s Tureckem. (Palosaari 2013: 370)

Po konci Studené války změnil finský krizový management podobu a stal se náročnějším. V současné době čelí řadě hrozeb odlišného charakteru, což se odráží ve vnímání vlastní bezpečnosti. Finsko si uvědomuje, že další vývoj

krizového řízení je spojen s vývojem mezinárodních struktur.⁴² (Lintonen 2000: 161-169) Ačkoliv země preferuje humanitární operace, existuje v oblasti krizového managementu citlivý bod - otázka mandátu pro takové operace a použití vojenských jednotek pro mise na vynucení míru, což se může blížit válečné aktivitě. Povaha mírových operací určuje, zda se jich finské jednotky účastní či nikoliv. Finsko se neúčastní misí na vynucení míru, které nemají mandát od OSN nebo OBSE.⁴³ (Khol et al. 2002: 129) Tato otázka může vyvolat potřebu další změny v rétorice finské zahraniční politiky.

Bezpečnostní důvody pro vstup země do EU, v podobě východního Ruska, neztrácejí na významu. Vypovídá o tom working paper *Russian Military Thinking and Threat Perception - A Finnish View* od Stefana Forsse. V úvodu příspěvku zmiňuje konflikt v Gruzii v roce 2008, jenž autor vnímá jako ruské varování všem jeho sousedům, že dříve sovětské vnímání mezinárodního uspořádání nepatří jen do období Studené války. Finský ministr obrany Jyri Häkämies ve svém projevu ve Washingtonu z roku 2007 shrnul bezpečnostní situaci takto: „*V současné době existují tři bezpečnostní hrozby pro Finsko a to Rusko, Rusko a Rusko.*“ (Forss 2010: 1)

V souvislosti se zapojením do unijních struktur se před finskou zahraniční politikou objevil problém. Jak se vyhnout nebo minimalizovat dopad případné budoucí krize mezi EU a Ruskem na vlastní finsko-ruské vztahy? (Austin 1996: 12) Hranice EU v severovýchodní část, především hranice s Ruskem a vzájemné vztahy, zůstávají citlivým bodem finské zahraniční politiky i přes členství v Unii. Představuje to jeden ze sporných bodů vývoje bezpečnostní a obranné politiky EU, v důsledku čehož může být Finsko postaveno před další nutnou změnu svého zahraničního postoje.

V aktuálním návrhu zahraničně-bezpečnostní zprávy je zmíněna nutnost posílit Finské pozice vzhledem k rostoucím mezinárodnímu nebezpečí. Země deklaruje svou aktivní zahraniční politiku, zvýšení národní obranyschopnosti, prohloubení mezinárodního společenství. Ten je tvořen EU, Severskými zeměmi,

⁴² V roce 2003 došlo k významné dohodě mezi EU a NATO v oblasti krizového managementu, výsledkem byl tzv. *Berlín plus mechanismus*. Nová struktura umožnila spolupráci obou aktérů při humanitárních operacích. EU získala přístup k plánovacím kapacitám Severoatlantické aliance, např. možnost využít Vrchního velitelství spojených sil NATO. (EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus)

⁴³ Země se neúčastní vojenských operací s mandátem Rady bezpečnosti OSN (Gassen 2009: 54).

partnerstvím s NATO a OBSE, OSN tvoří rámec pro mezinárodní operace. Kromě toho země udržuje dobré bilaterální vztahy s ostatními státy. *„Finsko bude pokračovat v aktivní účasti na mezinárodních operacích. Důraz je kladen na koordinaci vojenského a civilního krizového řízení, rozvoj spolupráce, humanitární pomoc a zprostředkovávání.“* (Government formation talks 2015)

Výzkum vlivu členství v EU na finskou zahraniční a bezpečnostní politiku obecně hodnotí změny jako projev westernizace, komunitarizace či změna orientace z Moskvy na Brusel, v případě neutrality o změně k plnému politickému zapojení v obranné sféře. Nicméně podrobnější analýza transformace chybí. (Palosaari 2011: 14 a dále v textu) Bez debaty zůstává fakt, že finská zahraniční koncepce se formuje na základě mezinárodního vývoje. Vzhledem k tomu zemi v budoucnu čekají další změny pozic (ať v důsledku členství v EU nebo jiné události), které určí, zda bude v jádru Evropy nebo na jeho okraji.

7. Aplikace hodnotící škály T. Börzel a T. Risse

Záměrem práce je vyhodnocení intenzity evropeizace v oblasti zahraniční politiky členského státu EU. Jako příklad bylo zvoleno Finsko a jeho neutrální zahraniční koncepce. Poznatky předkládané v práci jsou zasazeny do teoretického rámce T. Börzelové a T. Risse. Pod pojmem evropeizace chápou vytváření sítě evropských pravidel, v němž jsou spojeny politické i jiné instituce členských zemí s evropskou úrovní.

Proto, aby došlo k adaptaci unijních politik na národní úroveň, musí nastat dvě fáze - existence sporných bodů, v nichž se záměry EU a členského státu liší, a na nichž je následný adaptační vliv patrný. V případě Finska se jednalo o neutrální zahraniční politiku, která zemi limitovala ve vytváření evropských vojenských struktur či na účasti ve vojenských misích. Následuje druhý krok, a to reakce domácích aktérů a institucí (např. vláda, ministerstvo zahraničí) na tyto tlaky, které vedou k výsledné změně. V období po vstupu Finska do EU lze vidět postupnou změnu politické rétoriky a stanovisek, což vedlo k upravování neutrálního statusu. Oba body jsou splněny, což dokazuje přítomnost evropeizačního tlaku v zahraniční oblasti státu.

T. Börzel a T. Risse vytvořili hodnotící škálu, podle které je možné určit míru evropeizačního tlaku. Jednotlivé stupně škály mají odlišný výstup na národní rovině, jedná se o - lhostejnost, omezení, absorpce, akomodace a transformace. Finská neutrální zahraniční politika se v poměrně krátkém časovém období přizpůsobila členství v EU. Po konci Studené války razila země tvrdé jádro neutrality, které lze blíže specifikovat jako neúčast ve vojenských aliancích, díky čemuž země zůstane mimo případný konflikt, podpořená kredibilní národní obranou. V souvislosti se členstvím v EU došlo několikrát ke změně vnímání této zahraniční koncepce.

Na začátku 90. let, během příprav na členství, finští politici vnímali EU jako prostor pro získání většího vlivu a účasti při rozhodování, avšak při zachování neutrálního statusu. Členství v EU a z toho vyplývající práva a povinnosti, nebyly finskou stranou vnímány v rozporu s neutrálním postavením země. Na základě této argumentace byla země kladně nakloněná i unijním záměrům v bezpečnostní sféře, které se reálně zformovaly přijetím Maastrichtské smlouvy. Nově vzniklá SZBP je vnímání jako struktura pro zajištění bezpečnosti v regionu, a jakožto vnější nástroj není v rozporu s neutrální koncepcí.

Po vstupu do EU musel však tento názor ustoupit. Finsko je nově politický spojenec, ale vojensky nezúčastněná země. Na SZBP je nahlíženo jako na vnitřní prvek

národní bezpečnosti, skrze něhož (v širším hledisku skrze celou EU) se Finsko identifikuje na mezinárodní scéně. V prvních letech členství došlo i k ústavní změně. Novela Ústavy z roku 2000 přednastavila pravomoci premiéra pro potřeby jednání v EU. Další redefinice zahraniční politiky lze spojit s rozvoje EBOP/ SBOP. Země není výlučný aktér své zahraniční koncepce, ale spolupracuje s EU. Pro potřeby unijní obranné politiky se upravila i pravidla finské národní armády, aby dosáhla role aktivního člena.

Zemi lze označit za politicky plně zapojeného aktéra v obranné sféře EU. Členství slouží jako důležitý prvek v rekonstrukci státní identity po období finlandizace. Změnu zahraniční politiky lze demonstrovat na minimalistickém vnímání vojenského nezapojení, aktivní účast na krizovém managementu a EBOP/ SBOP jako součást finské národní obrany. Finsko se účastní řady humanitárních misí, misí na obnovu země po válce, v mezinárodní politice slouží jako mediátor apod., pole působnosti je limitováno válečnými konflikty a užití síly při vynucení míru (země se neúčastní operací bez mandátu OSN či OBSE). Tímto způsobem lze definovat změnu zahraničních pozic po vstupu země do EU.

Z výše uvedeného vyplývá, že změnu lze hodnotit jako částečnou. V hodnotící škále T. Börzel a T. Risse přijaté změny odpovídají stupni akomodace - země aktivně reaguje na podněty z EU, v důsledku čehož dochází ke změně procesů a institucí, avšak jeho základní struktury zůstávají v původní podobě. Stěžejní je snaha o zavedení nových evropských politik do národní roviny. Finské působení v EU obsahuje tyto aspekty. Dochází ke flexibilnímu vnímání neutrální koncepce, aby mohla obsáhnout unijní obrannou politiku, dochází rovněž ke vnitrostátním změnám (novela Ústavy), aby země mohla aktivně jednat na unijní rovině. Přes všechny přijaté změny země zůstává věrná neutrální politice, Finsku však nově více odpovídá označení vojensky nezapojené země.

Závěr

Evropská integrace začínala především na ekonomické bázi, ale postupně se rozrostla do více směrů, zahraničně-bezpečnostní nevyjímaje. Vzhledem k tomu, že je zahraniční politika suverénní oblastí nezávislého státu, byla po dlouhou dobu považovaná za oblast, v níž se vliv unijních struktur projeví jen minimálně. Mezinárodní vývoj však přivedl členské země EU k přiblížení vzájemných zahraničních koncepcí a vytvoření společných obranných struktur. Unifikace zahraniční sféry však nenastala. I přes členství si státy částečně uchovávají zahraniční politiku. Vzniká tak prostor, v němž se střetávají požadavky EU a jednotlivých členských vlád, a v němž je možné tyto zájmy různými směry ovlivňovat. Vzájemné ovlivňování a adaptace unijních či členských zájmů v různých politických sférách je předmětem evropeizace.

Předkládaná práce se problematikou evropeizace zabývá v kontextu zahraniční politiky Finska, které se stalo členem EU v roce 1995. Autorka zvolila příklad Finska především z důvodu jeho neutrální zahraniční koncepce. Velikost změny neutrality určovala míru evropeizace zahraniční politiky země. Dalšími důvody byla geopolitická situace malého, okrajového státu, který sousedí s Ruskem, jehož vzájemné vztahy určovaly jeho kroky na mezinárodní scéně. Finský případ je zajímavý i tím, že jeho bezpečnostní politika je klíčovým faktorem ovlivňující jeho fungování v mezinárodním systému. V domácí politice je bezpečnost země úzce spojena s existencí státu. Obranná politika je také hlavním aspektem, který určuje finské postavení vůči SZBP. Dokonce i členství v EU bylo vnímáno z hlediska bezpečnostní politiky. Práce se dále věnuje finským aktivitám v EU, prostřednictvím kterých se země snažila zmírnit unijní požadavky a zachovat co nejvíce z tradiční neutrální koncepce.

Práce je rozložena do sedmi kapitol, které lze rovnoměrně rozdělit mezi teoretickou a praktickou část. Do první z nich spadají znalosti o evropeizaci, vývoji zahraniční politiky EU, historie Finska a jeho neutrality. Praktická část tyto poznatky dává do kontextu ke stanovenému cíli práce, obsahem jsou tedy finské kroky vůči SZBP i postupná změna neutrální zahraniční politiky. První výzkumná otázka zní: *Dochází k pronikání evropské tematiky do zahraniční politiky Finska? Pokud ano, v jaké podobě?* Pro zodpovězení je nutná znalost evropeizace a její následná aplikace na konkrétní příklad.

Evropeizace je vzájemný interakční proces mezi EU a členskými zeměmi, který má různé podoby a míru intenzity. Jedná se o proces transformace politických i ekonomických podmínek země, vytváření formálních i neformálních pravidel

a způsobů jednání, sdílení norem. Vše je definováno a konsolidováno během tvorby unijní politiky a následně začleněno do národních struktur, které se tomu musí ve větší či menší míře přizpůsobit. Členské země se snaží přenést základní body své politiky do struktur EU, aby výsledná adaptace unijních požadavků výrazně nezasahovala do vnitrostátního prostředí. Čím více shodných aspektů existuje ve vnitrostátní i unijní rovině, tím nižší jsou náklady členských zemí na realizaci politik EU. Země tak volí různé strategie vyjednávání včetně tvorby skupiny států zastávající stejný zájem.

Charakteristickým rysem evropeizace je vzájemné ovlivňování unijní a národní roviny. Tedy dva směry interakce, které lze od sebe oddělit a zkoumat samostatně, ale současným trendem je analýza obou jevů zároveň pro komplexnější výsledky. Propojení unijních a národních struktur v sobě nese jak požadavek vzájemné adaptace, tak možnost vytváření nových, společných cílů a k tomu potřebných struktur. Těmto dvěma efektům odpovídá základní dělení evropeizace na top-down a bottom-up. Rozdíl je v odlišném nahlížení na to, co je ovlivňováno a jakou cestou. Top-down zkoumá vliv EU na členské státy, tedy vliv nadnárodní roviny na vnitrostátní. Bottom-up je opačný směr, ve kterém se členské země snaží prosadit prvky národní politiky na vyšší, unijní úroveň.

Přístup top-down i bottom-up lze aplikovat na zahraniční politiku členských zemí. Zahraniční i bezpečnostní politika EU s sebou přináší výhody v podobě výraznější role na mezinárodním poli či záruku větší bezpečnosti. Na druhé straně musí nezbytně dojít ke společným stanoviskům a hodnotám, což sebou nese požadavek vzájemného dialogu a ústupků. Avšak i v případě, že země zaujímají spíše odmítavý postoj k možnosti vlastního omezení rozhodování nad národní bezpečností, se v kontextu členství v EU nakonec přiklonily ke společné obranné politice. Vyplývá to z analýzy dvojice významných teoretiků evropeizace Ch. Hilla a R. Wonga, jež představili v příspěvku *National and European Foreign Policies: Toward Europeanisation* (viz 1. kapitola). Příkladem takové země je i Finsko.

Jakmile se Finsko v roce 1917 vymanilo z područí Ruského impéria, měla finská zahraniční politika dvě možnosti, jak se vyrovnat s blízkostí sovětské hrozby - aliance se SSSR nebo neutralita. Situace se opakovala i po Druhé světové válce, kdy se země mohla stát buď satelitním státem Sovětského svazu, nebo potvrdí neutrální koncepci. Jelikož ani v jednom případě země nechtěla do užší vazby s východním sousedem, zvolila neutralitu jako prostředek pro zajištění státní bezpečnosti. Finsko se stalo příkladem malé země sousedící s velmocí (s níž měla v minulosti válečné konflikty -

Zimní válka, Pokračovací válka), která musela přijmout takové prostředky, které jí zajistí nezávislost. Vztah mezi Finskem a jeho východním sousedem vycházel z asymetrického rozdělení sil. Tato nerovnováha byla stěžejní pro finskou politiku. Prioritou poválečné zahraniční politiky proto bylo získat a udržet si důvěru SSSR.

V rámci této koncepce země podepsala Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci v roce 1948. V úvodní části je vyjádřena snaha Finska zůstat mimo konflikt velmocí, což se stalo stěžejním, avšak vágním základem neutrality země. Jedná se o minimální možný výklad neutrálního postoje, ale i to stačilo, aby Finsko bylo ostatními státy za neutrální zemi uznáno (hrála v tom geopolitika a historické vztahy Finska s Ruskem). Pokud dojde k situacím, které by byly v rozporu se Smlouvou (např. obranná aliance mezi Finskem a SSSR), neutralita země je porušena. Finský případ je specifický tím, že základ jeho neutrální politiky je v dokumentu cizího státu. Proto, podle některých autorů, lze o finské neutralitě mluvit až od roku 1956, kdy se prezident U. K. Kekkonen poprvé oficiálně zmínil o neutralitě.

Ačkoliv země inklinovala k západním strukturám, z obavy o vyvolání konfliktu se silnějším sousedem (a potažmo o ztrátě nezávislosti), svou zahraniční politiku byla nucena přizpůsobovat bezpečnostním zájmům Sovětského svazu. Specifická politika získala označení finlandizace (v domácím prostředí charakterizovaná Paasikiviho-Kekkonovou linií). Země tak byla pomyslným mostem mezi Západem a Východem, neboť balancovala mezi oběma aktéry a účastnila se jen těch aktivit, které nebyly v rozporu s neutralitou či zájmy SSSR. Přesto se jednalo o aktivního člena mezinárodního společenství. Země tak chtěla kompenzovat nepřesný základ její neutrality. Tím byl položen základ její pozdější role mediátora v mezinárodních konfliktech.

Po pádu železné opony země naplno projevila svou sounáležitost se Západem a zapojila se do evropské integrace. Na druhou stranu se nechtěla plně odvrátit od Ruska a nadále s ním udržovala konstruktivní vztahy. Vzhledem k tomu, že i po ukončení Studené války země byla stále na pomezí mezi východní a západní sférou, zůstala věrná neutrální koncepci. Novým impulzem pro sladění zahraniční politiky členských zemí se stala Maastrichtská smlouva, která zakládá EU a v zahraniční sféře strukturu SZBP.

Při vstupu nového státu do EU bývá oblast SZBP diskutovaným tématem, neboť se jedná o zásah do tradiční svrchované sféry státní moci. Ne jinak tomu bylo v případě Finska. Země se nevyhnula debatě ze strany ostatních států o vlastní schopnosti dostát v tomto směru roli plnohodnotného člena. Finsko si však nevyžádalo výjimky, čímž

ukázalo svůj proevropský přístup v bezpečnostní politice. Neutralita se ukázala jako flexibilní koncept, který je omezen pouze účastí na vojenských operacích, případně operací bez mandátu OSN či OBSE. Během krátké doby dokázala postupně změnit zaběhlý neutrální status na aktivní, konstruktivní a plně podporující integraci v obranné sféře. Pokud by byla neutrální politika ojedinělým jevem mezi členskými zeměmi, byl by manévrovací prostor úzký. Avšak neutrální politiku využívá nejen Finsko, ale i Švédsko a Rakousko. Finsko spolupracuje se zmíněnými zeměmi (především se Švédskem) a jejich aktivity dokazují, že neutrální státy nejsou překážkou rozvoje zahraniční a bezpečnostní dimenze Unie.

Finsko je představitelem vojensky nezúčastněné země, ale politicky plně podporující obranné prvky EU, včetně bojových jednotek a vojenského krizového managementu. Členství také posílilo mediátorskou roli země, což lze demonstrovat na vztazích s Ruskem. Dochází ke snižování rozporů mezi domácími a unijními požadavky. Evropeizace finské zahraniční a bezpečnostní politiky se stala součástí národního zájmu, neboť EU je vnímaná jako jeden z bezpečnostních garantů země. Na základě výše uvedeného je jasně patrné pronikání evropské tematiky do finské zahraniční politiky, čímž je zodpovězena první výzkumná otázka.

Znění druhé výzkumné otázky: *Jaké postoje zaujímá Finsko k SZBP?* Postoje země k zahraniční, potažmo k bezpečnostní politice Unie jsou nejlépe čitelné z jejich aktivit na unijní rovině. Finsko se velkou měrou podílelo na podpisu Amsterdamské smlouvy v roce 1999, která rozšířila obrannou politiku EU o tzv. Petersberské úlohy – Unie nově působila v oblasti humanitárních a záchranných misí, krizového managementu a operací na udržení míru. Země reagovaly na návrh zahrnout ZEU do struktury EU, což by znamenalo vznik společné vojenské obrany. Ačkoliv Finsko vnímalo unijní snahu o vznik bezpečnostní komunity pozitivně, v otázce společné vojenské obrany se stavělo proti. Z toho důvodu podporovalo alternativní řešení v podobě začlenění Petersberských úloh. Debata kolem přijetí Amsterdamské smlouvy a Petersberských úloh se dotýkala prvního předsednictví země v Radě EU. Předsednictví představovalo pro Finsko příležitost jak přispět k rozvoji politik Unie a tím dokázat, že i malá a vojensky nezapojená země je plnohodnotným členem.

Ke konci 90. let byla evropská scéna zasažena krizí na Balkáně, což se promítlo do deklarace ze Saint-Malo o potřebě společné evropské obrany a vlastní vojenské kapacity pro krizový management. Jedním z úkolů finského předsednictví bylo realizovat iniciativu. Výsledkem bylo přijetí Helsinkí Headline Goal, které zavádí

vojenské a civilní jednotky pro humanitární mise, mise pro udržení míru včetně krizového managementu. Těmito kroky započala existence EBOP/ SBOP, která rozšiřuje sféru SZBP. Nejedná se výlučně o vojenskou odnož, obranná politika zahrnuje humanitární a civilní mise, tedy Finskem podporované akce.

Další významnou finskou iniciativou, která je spjata s působením země v čele Rady EU, se stala Severní dimenze. Záměrem iniciativy byla lepší koordinace vztahů v severním regionu, speciálně s Ruskem, které se po vstupu Finska do EU, stalo přímým sousedem Unie. Severní dimenze byla zmiňována již během vstupních rozhovorů, ze strany EU byla oficiálně potvrzena v roce 1999. První roky fungování byly poznamenány absencí konkrétních akcí pro dosažení stanovených cílů (např. ochrana životního prostředí, jaderná bezpečnost). Reforma Severní dimenze byla spjata s druhým předsednictvím Finska v Radě EU v roce 2006. Nová podoba dimenze se zařadila mezi unijní politiky pro spolupráci mezi EU a partnerskými zeměmi Ruskem, Islandem a Norskem. Iniciativa vycházela z mezivládního přístupu a cílem se stal udržitelný rozvoj, stabilita a bezpečnost v regionu.

Během druhého předsednictví Finsko rozvíjelo institucionální rovinu EBOP/ SBOP v podobě lepší koordinace civilní a bezpečnostní složky a následného vytvoření společných bojových skupin. Jakožto neutrální země se Finsko během Studené války neúčastnilo vojenských operací, ale podporovalo mírové řešení sporů prostřednictvím krizového managementu a humanitárních misí. Tato stanoviska zastávala i během členství v EU a vzhledem k úspěchům Petersberských úloh tuto rovinu přenesla i do unijních obranných struktur, díky čemuž se mohla aktivně podílet na řadě operací.

Situace se změnila po institucionálním vzniku EBOP/ SBOP. Sporným bodem v této oblasti byla doložka o vzájemné obraně (jakožto součást návrhu Ústavní smlouvy neprošla ratifikací, ale přešla jí Lisabonská smlouva). Finsko bylo proti začlenění prvku kolektivní obrany do bezpečnostních struktur EU, jinak by ztrácel na významu jeho neutrální status. Kompromisním řešením byl dovětek o vzájemné obraně jako o nepovinné. Členské země poskytují pomoc v takové míře, v jaké jí to dovolí národní obranná politika.

Na základě výše uvedeného je možné odpovědět na druhou výzkumnou otázku - v institucionální rovině Finsko upřednostňuje mezivládní prvky SZBP (i EBOP/ SBOP), které zemi umožňují podílet se na rozhodování a tak je ovlivňovat ve svůj prospěch, tedy ve shodě s neutralitou. Důraz je kladen na humanitární operace a krizový management, rys dobrovolnictví a solidarity. Stanoviska odpovídají severskému

charakteru politiky, jejímž cílem je udržení vlivu menších a neutrálních členů na procesy rozhodování, se kterým je úzce spojen zmíněný mezivládní charakter spolupráce.

Evropeizace zahraničně-bezpečnostní sféry byla dlouho opomíjena, protože byla vnímána za výlučnou sféru státního rozhodování. Poznatky vyplývající z práce dokazují, že existuje vzájemný vliv mezi EU a členskými státy i v této oblasti. Díky tomu, lze v úvodu stanovenou hypotézu označit za platnou. Finská zahraniční politika zaznamenala jasné změny v oblasti národní strategie, avšak podstata v podobě nezapojoování se do válečných konfliktů přetrvává. Země aktivně podporuje zahraniční i bezpečnostní politiku EU, zároveň je konstruktivním členem a přijatá rozhodnutí na unijní rovině přejímá do vnitrostátního prostředí. Z tohoto důvodu lze změnu na hodnotící škále T. Börzel a T. Risse označit za částečnou.

Vzhledem k tomu, že finská zahraniční politika reaguje na mezinárodní situaci a z toho vyplývající bezpečnostní rizika, lze v budoucnu předpokládat další úpravy v neutrální koncepci. Mezi možné výzvy pro finskou politiku spadají vztahy s Ruskem (bilaterální finsko-ruské vztahy, ale taktéž EU a Rusko), problematika kolektivní obrany (bezpečnostní situace v Evropě se může dostat do té fáze, kdy bude nezbytné zahrnout prvky kolektivní obrany do obranné politiky EU) a operace bez mandátu OSN a OBSE. To vše představuje možné oblasti výzkumu.

Zvolený teoretický koncept evropeizace je pro vybraný případ vhodným výzkumným rámcem, protože dokáže zachytit a vysvětlit změny v domácí politice členského státu, ale i vznik nových unijních struktur z podnětů členských zemí. Ačkoliv lze koncept považovat za stabilní teorii středního dosahu, přetrvává řada problematických aspektů. Zásadním problémem je nejednotná definice, díky čemuž koncept může zahrnout řadu odlišných témat, což ubírá na vážnosti evropeizace. Koncept se stal populárním právě kvůli své prvotní nevyhraněnosti a metodě zkoumání, která dovoluje zaměřit se na dílčí problémy namísto celého aspektu. Příkladem může být dělení top-down a bottom-up v dimenzích policies (politiky), politics (procesy) a polity (instituce). Z tohoto důvodu by budoucí výzkumy měly oba směry propojit a poskytnout k tomu odpovídající teoretický podklad.

Další problematický jev souvisí se slabou zpracovaností tématu domácí změny v institucích a procesech členských států. Evropeizace zahraniční politiky je nejlépe viditelná na změně národní obranné koncepce, avšak změny na úrovni ministerstva zahraničí a jeho procesech nebývají často předmětem výzkumu. Lze to vztáhnout

na předkládanou práci a považovat za nedostatek a zároveň za možný prostor pro rozpracování. Poslední výtka k teoretickému konceptu souvisí se změnou v domácí politice členského státu. Existuje názor, že země by změnila svou zahraniční koncepci i bez členství v EU, pouze vlivem mezinárodního vývoje. Tento argument nepovažuje autorka za zcela relevantní. I v případě, že země není členem, musí zohlednit EU jakožto dalšího mezinárodního aktéra a tím pádem reagovat na jeho aktivity. Vzhledem k tomu by bylo zajímavé zkoumat změny v zahraniční koncepci nečlenských zemí.

Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

„Amsterdamská smlouva“ 1997 (online, pdf). Dostupné z:
<http://www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterdam.pdf> (1.4.2016)

Cabinet Committee on European Union Affairs. 2006. „Preliminary Agenda For Finland's Presidency Of The EU“ *EU2006.fi* (online, pdf). Dostupné z:
http://www.eu2006.fi/THE_PRESIDENCY/EN_GB/PRESIDENCY_AGENDA/_FILE_S/75429538661335079/DEFAULT/PRELIMINARY_AGENDA.PDF (9.4.2016)

Council of the EU. 2000. „Northern Dimension - Action Plan for the Northern Dimension with external and cross-border policies of the European Union 2000-2003“ (online, pdf). Dostupné z:
http://www.ndphs.org/internalfiles/File/Strategic%20political%20docs/1st_ND_Action_Plan.pdf (7.4.2016)

„EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus“ (online, pdf). Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> (14.4.2016)

European Commission. 1998. „Communication from the Commission A Northern Dimension for the Policies of the Union. Brussels“ (online, pdf). Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/3360/1/3360.pdf> (7.4.2016)

European Council. 1999. „Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions“ (online, pdf). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm#e (7.4.2016)

Government formation talks. 2015. „The Foreign and Security Policy Working Group's proposal for a foreign and security policy guideline“ (online, pdf). Dostupné z: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1412921/Foreign+and+security+policy+guide+lines.pdf/886e3771-d425-4192-af4a-dd6d3c9c0144> (13.4.2016)

Charta OSN. 1945. „Charta Organizace spojených národů“ (online, pdf). Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> (22.3.2016)

JEA. 1986. „Jednotný evropský akt“ (online, pdf). Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf> (31.3.2016)

Innovating European Studies. 2001. „Laeken Declaration on The Future of the European Union“ *CVCE* (pdf). Dostupné z: http://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html (14.4.2016)

„Lisabonská smlouva“ 2007 (online, pdf). Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/738-lisabonska_smlouva.pdf (2.4.2016)
„Northern Dimension Policy Framework Document“ 2006 (online, pdf). Dostupné z: http://eeas.europa.eu/north_dim/docs/nd_framework_document_2006_en.pdf (7.4.2016)

„Petersberg Declaration“ *Western European Union*, 1992 (online, pdf). Dostupné z: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (1.4.2016)

„Political Declaration on the Northern Dimension Policy“ 2006 (online, pdf). Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/north_dim/docs/nd_political_declaration_2006_en.pdf (7.4.2016)

Prime Minister's Office. 2004. „Finnish Security and Defence Policy 2004. Government report 6/2004.“ (online, pdf). Dostupné z: http://www.defmin.fi/files/311/2574_2160_English_White_paper_2004_1_.pdf (14.4.2016)

„Smlouva o Evropské unii“ 1992 (online, pdf). Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf (1.4.2016)

„Smlouva z Nice“ 2001 (online, pdf). Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/765-nice.pdf> (2.4.2016)

„Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.“ *Eur-lex*, 2007 (online). Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2007.306.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2007:306:TOC#d1e585-1-1 (14.4.2016)

Velvyslanectví Finské republiky v České republice. 2006. „Finské předsednictví EU“ *Euroskop* (online, pdf). Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/6/1869-list_finsko.pdf (16.2.2016)

WEU Secretariat-General. 2000. „WEU Today“ (online, pdf). Dostupné z: <http://www.weu.int/> (5.4.2016)

Seznam literatury

- Archer, Clive, Tobias, Etzold. 2008. „The EU’s Northern Dimension: Blurring Frontiers between Russia and the EU North?“ *Nordeuropaforum* (online, pdf). Dostupné z: <http://edoc.hu-berlin.de/nordeuropaforum/2008-1/archer-clive-7/PDF/archer.pdf> (7.4.2016)
- Austin, Daniel. 1996. *Finland as Gateway to Russia: Issues in European Security*. England: Avebury.
- Baun, Michael, Dan, Marek. 2013. „The foreign policies of the new member states.“ Pp. 1-19 in Michael Baun, Dan Marek (eds.). *The New Member States and the European Union*. Oxon: Routledge.
- BBC news. 2008. „Profile: Martti Ahtisaari“ (online). Dostupné z: (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7663000.stm>) (10.4.2016)
- Börzel, Tanja. 2002. „Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting. Member State Responses to Europeanization.“ *Journal of Common Market Studies* 2 (40): 193-214.
- Börzel, Tanja. 2003. „How the European Union Interacts with its Member States.“ *Institut für Höhere Studien* (online, pdf). Dostupné z: http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_93.pdf (13.2.2016)
- Börzel, Tanja, Risse, Thomas. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ Pp. 57- 80 in Claudio Radaelli, Kevin Featherstone (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.
- Bulmer, Simon. 2007. „Theorizing Europeanization.“ Pp. 46–58 in: Paolo Graziano, Maarten P. Vink (eds.). *Europeanization: New Research Agendas*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Buller, Jim, Andrew, Gamble. 2002. „Conceptualizing Europeanisation“ University of Sheffield (online, pdf). Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/1724/> (23.2.2016)
- De Flers, Nicole Alecu, Patric, Müller. 2012. „Dimensions and Mechanisms of the Europeanization of Member State Foreign Policy: State of the Art and New Research Avenues.“ *Journal of European Integration* 34(1): 19-35. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07036337.2011.566330> (28.2.2016)
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Drulák, Petr, Radka, Druláková. 2000. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: VŠE.
- Dover, Robert. 2007. „The EU’s Foreign, Security, and Defence Policies.“ Pp. 237-252 in Michelle Cini (ed.). 2007. *European Union Politics*. New York: Oxford University Press.
- Evans, Graham, Jeffrey, Newnham. 1998. *The Penguin Dictionary of International*

Relations. London: Penguin Books.

Featherstone, Kevin. 2003. „In the Name of Europe.“ Pp. 3-26 in Claudio Radaelli, Kevin Featherstone (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Forss, Stefan. 2010. „Russian Military Thinking and Threat Perception - A Finnish View“ National Defence University Department of Strategic and Defence Studies Series 4: working paper 36 (pdf). Dostupné z: http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/d00f6c0044715d4aac09ac0619e9d60c/StratL4_36w.pdf?MOD=AJPERES (6.3.2016)

Frank, Libor. 2002. „Bezpečnostní politika.“ Pp. 134-140 in Zeman, Petr (ed.). *Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů*. Brno: Ústav strategických studií vojenské akademie.

Frank, Libor, Radek, Khol. 2003. „Evropské bezpečnostní struktury.“ *Obrana a strategie 2*: 17-26 (online, pdf). Dostupné z: http://www.mocr.army.cz/mo/obrana_a_strategie/2-2003cz/os_2-2003_cesky.html (4.4.2016)

Gassen, Glenn. 2009. „Big and Small in Europe. Functions of the German-Finnish Relations within the European Union.“ Working Paper FG 1 a 2, *Stiftung Wissenschaft und Politik* (online, pdf). Dostupné z: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Gassen_WP08_09eng_ks.pdf (5.4.2016)

Ganjuškin, Boris. 1961. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.

Giegerich, Bastian, William, Wallace. 2010. „Foreign and Security Policy.“ Pp. 431-455 in Helen Wallace, Mark A. Pollack, Alasdair R. Young (eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

Had, Miroslav. Bohumil Pinka. 2001. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

Haukkala, Hiski. 2010. *The EU- Russia strategic partnership: the limits of post-sovereignty in international relations*. London: Routledge.

Haukkala, Hiski, Ojanen, Hanna. 2011. „The Europeanization of Finnish foreign policy.“ Pp. 149-166 in Reuben Wong, Christopher Hill (eds.). *National and European Foreign Policy: Towards Europeanization*. London: Routledge.

Haverland, Markus. 2005. „Does the EU cause domestic development? The problem of case selection in Europeanization research“ *European Integration online Papers (EIoP)* 9 (2) (online, pdf). Dostupné z: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2005-002.pdf> (23.2.2016).

Havlík, Vlastimil, Pavel, Pšeja. 2007. „Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách“ *Sociální studia* (3): 7-16 (online, pdf). Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080303135022.pdf> (21.2.2016)

Héritier, Adrienne. 2005. „Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment.“ Pp. 199-209 in Frank Schimmelfennig, Ulrich Sedelmeier (eds.). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Hill, Christopher, Reuben Wong. 2011. „National and European Foreign Policies: towards Europeanization?“ *ResearchGate* (online, pdf). Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Reuben_Wong2/publication/228395911_National_and_European_Foreign_Policies_Toward_Europeanisation/links/55d1762608aee19936fda992.pdf (16.2.2016)

Himanen, Hanna. 2003. „Finland“ Pp. 19-26 in Hanna Ojanen (ed.). *Neutrality and non-alignment in Europe today*. Finnish Institute of International Affairs: FIIA Report (6).

Hummer, Waldemar. 2006. „The New EU - A Military Pact? Solidarity - Neutrality - Irish Clause“ Pp. 63-72 in Gunther Hauser, Franc Kernic (eds.). *European Security in Transition*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.

Ingebritsen, Christine. 2006. *Scandinavia in World Politics*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.

Jakobson, Max. 1998. *Finland in the New Europe*. London: Praeger.

Jutikkala, Eino, Kauko, Pirinen. 2001. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Kaniok, Petr. 2003. „Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko.“ Pp. 111-137 in Petr Fiala, Markéta Pitrová (eds.). *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Karsh, Efraim. 1988. *Neutrality and Small States*. London: Routledge.

Karvonen, Kyöst. 2006 „The Finnish EU Presidency: small steps expected“ *Embassy of Finland* (online). Dostupné z: <http://www.finlande.nl/public/default.aspx?contentid=112801&contentlan=2&culture=en-US> (9.4.2016)

Khol, Radek, a kol. 2002. *Evropská bezpečnostní a obranná politika: Národní perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Kopecký, Ladislav. 1968. *Neutralita v minulosti a dnes*. Praha: Naše vojsko.

Ladrech, Robert. 2001. „Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis.“ *Keele European Parties Research Unit (KEPRU)*, Working Paper 7, Keele University (online, pdf). Dostupné z: <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%207.pdf>

(23.2.2016)

Lintonen, Raimo. 2000. „Crisis management in Finland: Contemporary Challenges.“ *Journal of Contingencies and Crisis management* 8 (3): 161-169 (online). Dostupné z: <http://www.ingentaconnect.com/content/bpl/jccm/2000/00000008/00000003/art00005> (4.4.2016)

Mastný, Vojtěch. 2001. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty*. Praha: Aurora.

Maude, George. 1976. *The Finnish Dilemma. Neutrality in the Shadow of Power*. London: Oxford University Press.

Mix, Derek. 2013. „The European Union: Foreign and Security Policy.“ *Congressional Research Service* (online, pdf). Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41959.pdf> (1.4.2016)

Moisio, Sami. 2008. „Finlandistion versus westernisation: Political recognition and Finland's European Union membership debate.“ *National Identities* 10 (1): 77-93.

„Neutrální státy EU.“ *Euractiv*, 2006 (online). Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/neutrln-stty-eu> (20.3.2016)

Ojanen, Hanna, Eero, Vouhula. 2007. „The Finnish Presidency: Efficiency Before Eloquence?“ *Journal of Common Market Studies* (45): 17-24 (online, pdf). Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/4764271_The_Finnish_Presidency_Efficiency_Before_Eloquence (9.4.2016)

Olsen, Johan. 2002. „The Many Faces Of Europeanization.“ *Journal of Common Market Studies* (2): 921-952.

Palosaari, Teemu. 2011. „The Art of Adaptation. A Study on the Europeanization of Finland's Foreign and Security Policy“ *Tampere Peace Research Institute & Tampere University Press* (online, pdf). Dostupné z: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97987/the_art_of_adaptation_2011.pdf?sequence=1 (10.4.2016)

Palosaari, Teemu. 2013. „Still a Physician rather than a Judge? The Post-Cold War Foreign and Security Policy of Finland“ *Swiss Political Science Review* 19(3): 357-375. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/spsr.12041/abstract> (13.4.2016)

Palosaari, Teemu. 2013 A. „Neither neutral nor non-aligned The Europeanization of Finland's foreign and security policy“ *Finnish Institute of International Affairs* (3): 1-32 (online, pdf). Dostupné z: http://www.fii.fi/en/publication/388/neither_neutral_nor_non-aligned/ (14.4.2016)

Pecháček, Štěpán. 2010. „Společná zahraniční a bezpečnostní politika Unie po Lisabonské smlouvě“ *Parlamentní institut* (online, pdf). Dostupné z: https://invenio.nusl.cz/record/174856/files/nusl-174856_1.pdf (2.4.2016)

- Radaelli, Claudio. 2003. „The Europeanization of Public Policy.“ Pp. 27-56 in Claudio Radaelli, Kevin Featherstone (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.
- Radaelli, Claudio. 2004. „Europeanisation: Solution or problem?“ *European Integration online Papers* 8 (16): 1-23. Dostupné z: <http://www.eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf> (21.2.2016)
- Raunio, Tapio, Tiilikainen, Teija. 2003. *Finland in the European Union*. London: Frank Cass Publishers.
- Raymond, Gregory. 1997. „Neutrality Norms and the Balance of Power“ *Cooperation and Conflict* 32 (2): 123-146.
- Richter, Karel. 2006. *Hranice placená krví. Sovětsko-finské války*. Praha: EPOCH.
- Rosputinický, Peter. 2010. *Neutralita v mezinárodních vztáhoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky.
- Schelle, Karel, Renata, Veselá, Ladislav, Vojáček, Jaroslav, Hloušek. 2007. *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o.
- Smith, Michael. 2001. „European Foreign and Security Policy.“ Pp. 255-286 in Simon Bromley (ed.). *Governing the European Union*. London: Sage Publication.
- Svoboda, Pavel. 2010. *Právo vnějších vztahů EU*. Praha: C. H. Beck.
- Šturma, Pavel. 1998. *Smysl neutrality v dnešní Evropě*. Praha: Univerzita Karlova.
- Tiersky, Ronald. 2010. „Introduction: Europe and the Geopolitical Order.“ Pp. 1-14 in Tiersky, Ronald, John Van Oudenaren (eds.). *European Foreign Policies. Does Europe Still Matter?* Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- Tonra, Ben. 2013. „Europeanisation and EU Foreign Policy: A Genealogy and Survey“ *EISA - European International Studies association* (online, pdf). Dostupné z: http://www.eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/warsaw2013/Tonra_Europeanization.pdf (13.2.2016)
- Törngren, Ralf. 1961. „The Neutrality of Finland“ *Foreign Affairs* 39(4): 601-609 (online, pdf). Dostupné z: <http://doi.org/10.2307/20029514> (11.4.2016)
- Van Oudenaren, John. 2010. „The European Union as a Foreign Policy Actor: Toward a New Realism.“ Pp. 15-42 in Ronald Tiersky, John Van Oudenaren (eds.). *European Foreign Policies. Does Europe Still Matter?* Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.
- Vares, Vesa. 2011. „The Western Powers and Finland during the Cold War: What was Finlandization“ *EBSCO* (online). Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=94ce0da3-3c9f-41e1-adb2-952d9e8ac0aa%40sessionmgr120&vid=0&hid=104> (6.3.2016)

Vinayaraj, V. K. 2011. „Finland’s Self-Defence Strategies.“ *International Studies* 48 (3 & 4): 257–280 (online, pdf). Dostupné z: <http://isq.sagepub.com/content/48/3-4/257.full.pdf+html> (6.3.2016)

Weiss, Tomáš. 2006. *Autonomie evropské bezpečnostní a obranné politiky na NATO*. Praha: FSV UK.

Weiss, Tomáš. 2013. „Europeizace a zahraniční politika- prostor pro další výzkum“ *CEPSR* (online, pdf). Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=604> (21.2.2016)

„Zajímavé okamžiky z finských dějin“ *Finsko* (online). Dostupné z: <http://finsko.com/finsko/okamziky/> (18.3.2016)

Zwettler, Otto. 1984. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Seznam použitých zkratek

ACP	Dohoda o partnerství a spolupráci
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EOB	Evropské obranné společenství
EPS	Evropská politická spolupráce
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
JEA	Jednotný evropský akt
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SN	Společnost národů
SRN	Spolková republika Německo
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
VB	Velká Británie
USA	Spojené státy americké
ZEU	Západoevropská unie
ZU	Západní unie

Abstrakt

Členství v evropských strukturách sebou nese požadavek přijetí společných pravidel. Tím vzniká na země tlak, který se v současnosti označuje pojmem evropeizace. Autorka zkoumá evropeizaci na zahraniční politice Finska, která je typická svou neutralitou. Země přijala neutrální koncepci v důsledku historického vývoje a geopolitické situace, přičemž hlavní roly hrálo sousední Rusko. Finsko vstupem do EU muselo neutrální koncepci modifikovat do té míry, aby se mohlo stát plnohodnotným členem Unie i v oblasti bezpečnostní politiky. Cílem práce je charakterizovat tuto proměnu zahraniční politiky Finska po vstupu do EU a zasadit jí do hodnotící škály od T. Börzel a T. Risse.

Klíčová slova: evropeizace, zahraniční politika, Finsko, Evropská unie

Abstract

There are common rules which must new member of EU to accept. This creates pressure on the country, which currently call as Europeanization. The author examines the Europeanization of foreign policy of Finland, which is typical of its neutrality. The country adopted neutral concept as a result of historical developments and geopolitical international situation. The main role in Finnish foreign policy played neighbouring Russia. After Finland became a member of EU, it was necessary to modified neutral concept to meet EU's obligation, especially in security policy. The aim is to characterize this change in foreign policy of Finland after become to EU's member and put it into an evaluation scale from Börzel and T. Risse.

Key words: europeanization, foreign policy, Finland, European Union